

פרורים
משולחן רבינו
רבי אברהם גנחובסקי זללה"ה
– בעניני חנוכה –

תוכן הענינים ע"פ סדר סימני השו"ע:

- (א) הדליק הבן לבד, האם יכול לצאת גם בהדלקה של אביו
- (ב) למעלה מכ' אמה
- (ג) מעט נרות ודאיים או הרבה נרות ספקיים הי עדיפא
- (ד) כבוי נרות חנוכה והדלקתם בשנית לצורך הוצאת אחד מבני הבית
- (ה) שמן זית או מהדרין מן המהדרין הי עדיפא
- (ו) בענין כבתה אין זקוק לה, ומסתעף לכוונת הידור אי הו"ל כוונה למצוה
- (ז) בענין שמן פחות מכשיעור
- (ח) בעלות בני"ח והמסתעף למצוה הבאה בעבירה
- (ט) מהדרין מן המהדרין – שיהיו כל הנרות דלוקים ביחד
- (י) קושיית הבית הלוי
- (יא) בשעת ההדלקה שיהא שמן כשיעור
- (יב) בדינא דברכת הרואה
- (יג) עוד בדינא דברכת הרואה
- (יד) בענין אכסנאי שמשותף בפרוטה
- (טו) בדין פתילות ומותר השמן בחנוכה
- (טז) נ"ח ונר ביתו נר ביתו עדיף משום שלום בית
- (יז) עניני תדיר הנוגעים לחנוכה
- (יח) שכח על הניסים
- (יט) והדליקו נרות בחצרות קדשין
- (כ) נ"ח לדעת ב"ש
- (כא) תירוצ האוסטרובצה לקושיית הב"י
- (כב) עוד קושיית הב"י

פרשת מקץ

- (כג) בענין תפלת הדרך
- (כד) ספק חיי שעה מול ודאי חיי עולם

הדליק הבן לבד, האם יכול לצאת גם בהדלקה של אביו

א. סי' תרע"א ברמ"א סעי' א' וי"א דכל אחד מבני הבית ידליק וכן המנהג פשוט, והנה יליע באופן שהאב הדליק וגם הבן הדליק, ולבסוף נתברר שהנרות של הבן פסולות, האם הבן חייב לחזור ולהדליק.

א. ולכאורה י"ל שחייב לחזור ולהדליק מכיון דבנרות שלו לא יצא ובנרות האב נתכוון שלא לצאת, וכמשי"כ הגרע"א בתשובות תניינא סי' י"ג שמכיון שבני הבית רוצים להיות מהמהדרים, א"כ כוונתם שלא לצאת מהבעה"ב ומשו"ה מה שהם מברכים אינו משום שמברכים על נרות דהידור אלא מחמת שחייבים מעיקר הדין.

ב. וכן מוכח מדברי המ"ב סי' תרע"ז סק"ב שמביא מהמהרש"ל דמי שלא ידע שהדליקו עליו, ובא באותו לילה לביתו, ומצא שהדליקו עליו חייב להדליק, דכיון שלא ידע מתחילה, מסתמא היה דעתו להדליק בעצמו ולא לצאת בשל אשתו, וממילא חל עליו תקנת חכמים, וא"כ ה"ה בנידון דידן מכיון שרצה הבן להדליק בעצמו לא יצא בהדלקת האב.

ג. אך המג"א ריש סי' תרע"ז כתב דאין דברי הרש"ל מוכחים, ובניאר במחצית השקל שני דרכים לפרש דברי המג"א, ובדרך השני כתב דאע"פ שברמ"א מבואר שיכול לכוון שלא לצאת בשל אשתו, מ"מ הכא אם היה יודע שאשתו מדלקת היה רוצה לצאת בהדלקתה.

ולפי"ז י"ל דה"ה בנידון דידן דאם הבן היה יודע שנרותיו פסולים היה רוצה לצאת בהדלקה של האב, אך יש לחלק, דבגוונא דידן הרי יודע שהאב מדליק, ובכל זאת מדליק בעצמו, וא"כ חזינן דאינו רוצה לצאת בשל האב, משא"כ בגוונא דהמחצית השקל לא ידע כלל שאשתו הדליקה, ואם היה יודע לא היה רוצה להדליק.

ד. אמנם יש להביא ראיה לפטור הבן, דהנה איתא בשו"ע או"ח תקכ"ז, דמי שעשה עירוב תבשילין בעצמו, ואח"כ באמצע היו"ט נאבד העירוב, יכול לסמוך על העירוב של חכם העיר שזיכה לכל בני העיר, חזינן שאע"פ שעשה בעצמו מ"מ ניחא ליה גם בעירוב השני, וא"כ י"ל ג"כ כשהבן הדליק ונמצא פסול דיצא בשל האב.

ואפשר שיש לחלק, דהתם בעירוב תבשילין חשיבא שעשה בעצמו ממש ע"י זיכוי החכם, משא"כ בנר, א"י יש לחלק דעירוב תבשילין אע"ג דמברכין עלה, מ"מ אינו מצוה כולי האי שאינו אלא מכשיר שיוכל לבשל ודמי לשחיטה, משא"כ בני"ח הוי מצוה גמורה, וחביבא ליה טפי, וכשמדליק בעצמו אינו רוצה לצאת בשל האב, אמנם סברא זו דחוקה.

למעלה מעשרים אמה

ב. שבת כ"ב א' נר של חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה כסוכה וכמבוי, וכך נפסק בשו"ע תרע"א סי"ו.

א. יש לדון אם אפשר להדליק למטה מרה"ר כ' אמה, וכגון שדר במדרון, והרה"ר למעלה, ויש שפסקו דא"א וטעמם שהפסול למעלה מכ' אמה הוא מחמת שאין דרכו להגביה הראש, אבל להנמיך הראש דרכו בכך.

אמנם נראה שאין גדר הדין משום שאינו מגביה הראש, אלא משום שהגובה מקלקל שאינו נחשב שהדליק ברה"ר, וא"כ ה"ה למטה מכ' אמה ויש להוכיח כן, שהרי אם רק מדליק בגובה ט"ו אמה כשר, וע"כ דבגובה כזה ל"צ כ"כ להגביה ראשו, ואם מתרחק מהמקום שהדליק, הרי שבאותה הגבהת הראש רואה גם לגובה דעשרים אמה, ואע"כ פסול, ואע"כ מוכח דאין הפסול מצד הגבהת הראש אלא מצד עצם הגובה וא"כ ה"ה למטה.

אך העירו שהפוסקים דנים בשני בנינים שיש בהם למעלה מכ' אמה, האם בכה"ג כשר למעלה מכ' אמה, דהא חזי להו הדרים בבתיים שממול, [ולכאורה איירי ג"כ כשיש כ' אמה בין הבנינים], ואם גדר הדין הוא שהגובה מקלקל א"כ היאך יועיל הבנין ממול, ואע"כ שהגדר הוא דעיקום הראש מגרע [אך רק בצירוף הגובה וכמו שהוכחנו לעיל], וא"כ אה"נ יש לדון דכלפי מטה ליכא עיקום כ"כ והו"ל כממול.

והנה הגמ' שם מביאה בסמיכות לדין דנ"ח למעלה מכ' אמה, המימרא דהבור ריק אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. ובפרס יוסף ביאר הסמיכות דהשבטים לא רצו להרוג את יוסף, וע"כ לא ראו את הנחשים והעקרבים שבבור וכמו שלא רואים נ"ח למעלה מכ' אמה, מבואר מדבריהם שהדין דנ"ח הוא גם בלמטה מכ' אמה.

ב. לכאורה קשה כשמדליק למעלה מכ' אמה, הרי הוא בעצמו נמצא בתוך עשרים אמה ורואה הנרות, ובשו"ע תרע"ב ס"ב מבואר שיכול להדליק כל הלילה, ובמ"ב ס"ק י"א כותב שאם בני הבית נעורים יכול לברך ואם ישנים ידליק בלי ברכה, וטוב שיקצם כדי שיוכל להדליק בברכה, וא"כ ה"ה במדליק למעלה מכ' אמה ורואה הנרות, אם הוא לבד ידליק בלא ברכה, ואם גם בני הבית נעורים ידליק עם ברכה, ומהו דאיתא בשו"ע שלא יצא ומשמע שלא ידליק כלל.

וי"ל דאיירי כגון שדעתו לרדת, נמצא דהוא שם רק באופן עראי, ובהכי לא מהני, ואם באמת יחליט לישראל שם מחצית השעה י"ל דמהני.

ג. המדליק למעלה מכ' אמה בחנוכה שיש לה גב, לא רואים הנרות כ"א לכיוון רה"ר ולכן פסולה, ואינו מועיל מה שרואה אור הנרות בחדר, שהרי כל אחד שמדליק למעלה מכ' אמה יש אור גם בתוך כ' אמה ובכ"ז פסולה מחמת שאינו נראה לבני רה"ר, וע"כ דצריך לראות השלהבת.

ד. וילייע בחנוכיה שיש לה גב, ומדליק אותה כלפי חוץ, אבל יראו בחדר את הנרות כי החלון משקף בחזרה את השלהבת כמו במראה, האם נחשב שבתוך הבית רואים הנרות [ונפ"מ במדליק מאוחר בלילה כשכבר לא נמצאים ברה"ר], ולענין ברכת ראיה כגון ברואה חכם מתחמי ישראל או רואה את הים או קרוב וכיוצא ברואה רק במראה, דנו בזה הפוסקים, עיי' בתשובות בצל החכמה שמסיק דלא מהני, ובפשוטו ה"ה לענין נר חנוכה [אמנם לענין עדות כתב שם דמהני, ולפ"ז מהני עדות קדושין ברואה עיי' מראה].

מעט נרות ודאים או הרבה נרות ספקיים הי עדיפא

ג) סי' תרע"א מ"א סק"א אם יש לו שמן בצמצום ולחבירו אין לו כלל, מוטב שידליק בכל לילה אחד ויתן גם לחבירו, דהא מדינא אי"צ אלא אחד, והובאו דבריו במ"ב סק"ו.

וקשה דהא איירי ביש לו שמן בצמצום לכל הח' ימים, (וכמבואר בלשון המ"ב) וזה ביחד ל"ו נרות, וכשנותן לחבירו ח' נרות עדיין נשאר לו כ"ח נרות, וא"כ יכול להדליק ו' ימים כמהדרין, ומהו דאמרינן שידליק בכל לילה רק אחד.

ויש לדחות דאיירי שבאו כמה אנשים שאין להם נרות עד שנשאר לו רק שמונה, אי"ל לחבירו מוכרח להדליק מפלג המנחה, ולכך צריך כמות גדולה של שמן, ומשו"ה נשאר לו רק ח'.

ויש שתירצו דאיירי שיש לו שמן בצמצום להדליק ל"ו נרות של חצי שעה, וכשנותן לחבירו ח' נרות שידלקו חצי שעה, נשאר לו כ"ח נרות של חצי שעה, ועתה יש לפניו שתי אפשרויות או שיקיים המהדרין מן המהדרין בששה ימים הראשונים, וידליקם לחצי שעה, ואח"כ ביום השביעי והשמיני לא ישאר לו כמהדרין וידליק רק נר אחד לחצי שעה, או שידליק שמונה נרות לחצי שעה, אחד לכל יום, והעשרים נרות הנשארים יחלק למהדרין של כל הח' ימים, ונמצא שיש לו מספיק נרות לקיים המהדרין בכל הח' ימים, אלא דמקיים המהדרין רק מספק, שהרי נר הדולק פחות מחצי שעה הוי ספיקא דדינא אם יצא יד"ח. ובדעת המג"א יש לבאר שעדיף לעשות כאופן השני, ובכה"ג יקיים המהדרין בכל הח' ימים, וזהו מ"ש המ"א שידליק בכל לילה אחד, שני ודאי אין לו אלא אחד לכל יום.

איברא אינו כך, דמסתבר טפי לעשות כאפשרות הראשונה, שהרי עדיף שידליק כמה שיותר נרות באופן ודאי, אע"פ

שהשאר ודאי יבטלו, משידליק כל הנרות באופן שספק יצא בהם.

ודוגמא לדבר, ביש לו בית עם עשר חדרים, ויש לו כסף לקנות או חמש מזוזות הכשרות ודאי או עשר מזוזות הכשרות רק מספק, דעדיף לקנות החמש שודאי כשרות, אע"פ שבחמש פתחים ודאי יבטל מצות מזוזה, ולא לקנות העשר מזוזות שכשרות רק מספק, דאע"פ שאינו מבטל באופן ודאי מצוות מזוזה, מ"מ גם אינו מקיים המצוה באופן ודאי.

אמנם כשודאי אינו יכול להשיג מזוזות, עדיף לקנות בית שיש בו עשר חדרים שהם ספק דע"ד ולא לקנות בית שיש בו רק חמש חדרים אבל הם ודאי דע"ד.

ויסוד הענין הוא שאדם אינו מצווה למנוע שלא יהא ביטול מצוה אלא מצווה לקיים המצוה, ומשו"ה באופן הראשון יש לו לקנות החמש מזוזות שודאי כשרות דבאלו ודאי מקיים מצוותו, ומה שעדיין חסר לו חמש מזוזות, נחשב כאונס, משא"כ אם יקנה עשר מזוזות ספקיים אינו בטוח שקיים המצוות המוטלות עליו.

אבל כשודאי אינו יכול להשיג מזוזות, אין כאן שום קיום מצוה, וא"כ הנידון הוא רק כמה מצוות יבטל, וא"כ עדיף עשר חדרים שהם רק ספק, שבכך אולי לא יבטל שום מצוה [אע"פ שיש צד שביטול עשר מצוות].

ויש להוכיח כיסוד הנ"ל מדברי המרדכי הובא ברמ"א סי' י"ג סע' ב', שאם נפסלה הציצית בשבת מותר ללכת עם הד'

כנפות אע"פ שמבטל מצות ציצית, והטעם, כיון שאינו מצווה לא לבטל המצוה, אלא לקיים המצוה, ובשבת שאינו יכול

לקשור הציצית נחשב אונס ואין בזה ביטול מצוה.

והאבנ"ז באו"ח סי' תמ"א פוסק לפ"ז שאדם אינו חייב לקיים מצוה כשהקיום הוא רק מס"ס, שהרי גם אחרי שיקיים

פוסקים שלא קיים המצוה, ואע"פ שמ"מ יהא ס"ס שלא ביטל המצוה, מ"מ אינו מחוייב לעשות שלא יהא ביטול אלא שיהא קיום.

ולאור כל הנ"ל ע"כ צריך לדחוק דברי המג"א דאיירי שבאו כמה אנשים אי"נ שחברו הוצרך להדליק מפלג המנחה.

כיבוי הנ"ח והדלקתו בשנית לצורך הוצאת אחד מבני הבית

ד) במ"א סי' תרע"א איתא דמי שיש לו שמן בצמצום להדליק כל השמונה ימים כמהדרין, ולחבירו אין כלום, מוטב

שידליק רק נר אחד בכל לילה, ויתן גם לחבירו, דהא מדינא אי"צ אלא נר אחד, והובאו דבריו במ"ב סק"ו.

ויש לדון כשאביו כבר הדליק, והבן טרם הדליק, ולחבירו אין כלל, האם הבן יתן לחבירו הנר ידידה (והיינו באופן שישאר ללא נרות) שהרי מה שכי"א מבני הבית מדליקין נ"ח זה ג"כ רק מהדרין.

אך י"ל שאחרי שכבר נוהגים להדר שכי"א ידליק נר לעצמו, א"כ הבן חשב שלא לצאת בהדלקת אביו, וכמו שמבואר בשו"ת הגרע"א תנינא סימן י"ג.

ולכאוי איכא תקנתא דחבירו יבוא לאכול כאן או דהבן יאכל אצל חבירו, אלא דילייע אם מהני דהא עיקר דירתו בביתו.

עוד יש לדון דאיכא תקנתא שהאב יכבה נרו וידליקו שנית בשבילו ובשביל בנו והבן יתן נרותיו לחבירו. (א"ה בכיבה במזיד משמע בסי' תרע"ג ס"ב שחוזר ומדליק, ובשעה"צ אות ל"ב כתב שלא יברך, איברא י"ל דלגרע"א הבן יכול לברך).
אלא דיש להעיר שמכיון שבכה"ג שמכבה במזיד, מדינא כבתה זקוק לה, א"כ י"ל שכשמכבה במזיד מבטל המצוה וגורם דברכתו הראשונה תהא לבטלה, אך י"ל דאינה לבטלה, דהברכה נתפסה על הזמן שהנר היה דלוק, ואע"פ שלא השלים המצוה, מ"מ היה התחלה, וצ"ת.

שמן זית או מהדרין מן המהדרין הי עדיפא

ה) בחיי אדם כלל קני"ד איתא דאם השמן הוא ביוקר מוטב להדליק בנרות שעוה ולהיות מוסיף והולך, ממה שידליק בשמן זית רק נר אחד בכל לילה, והובאו דבריו במ"ב תרע"א סק"ז.
ובשעה"צ ס"ק ח' מוסיף משו"ת בנין עולם סי' ל"ד דמ"מ בלילה הראשון ידליק בשמן זית, אע"ג דאח"כ לא יוכל להיות כמהדרין מן המהדרין בשאר לילות, דלא דחינן מצוה החביבה בשעתה כדי שיוכל אח"כ לקיים מצוה מן המובחר יותר.
א. והנה ברדב"ז ח"ד תשובה י"ג (אלף פ"ז) מבואר שמי שהיה חבוש בבית האסורים ונתנו לו רשות יום אחד בשנה להתפלל בציבור, אין לו להמתין עד יוה"כ, כיון דקיי"ל מגילה ו' ב' דאין מעבירין על המצוות, וכמו"כ י"ל בקיום מצוות אס חנוכה קדים ייצא מבית האסורים בחנוכה לקיים מצות נ"ח ולא ימתין עד ליל פסח לקיים המצוות דאורייתא דליל ט"ו.
ובחכם צבי או"ח סי' ק"יו מקשה עליו מגמ' מנחות מ"ט א' דאיבעיא להו התם ציבור שיש להם אפשרות להקריב או קרבן מוסף היום או תמיד למחר, הי עדיפא האם תמיד מחמת שתדיר א"ד מוסף מחמת דמקודש טפי, ואי כהרדב"ז אף אי תדיר עדיפא מ"מ מוספין קדמי מטעם דאין מעבירין על המצוות, ומיישב החכ"צ שדברי הרדב"ז הם רק בשתי מצוות חלוקות שבכה"ג אומרים שעושה כל הבא לידו ראשון, משא"כ במצוה אחת, כגון המצוה דהקרבנות, מקיים המצוה באופן הכי טוב.
ב. ובתוס' הרא"ש שבת כ"א ב' מתרץ לקושייתו הידועה של הבי"י, שהנס היה גם ביום הראשון מכיון שחילקו את השמן לשמונה חלקים, ואע"פ שלכתחילה בעי כמדתה, והיינו שיהא מספיק שמן לכל הלילה, מ"מ אינו לעיכובא.
[ויש להוכיח מדבריו שעדיף כמה פעמים בדיעבד מפעם אחת לכתחילה, וכגון שיהיה עדיף להקריב שני קרבנות חובה בלי לסמוך, מקרבן חובה אחד עם סמיכה].
ולדברי החכ"צ יש לבאר דדברי התוס' הרא"ש אינם סתירה לרדב"ז, דאע"פ שכתב בתוס' הרא"ש שהעדיפו הדיעבד דמחר יותר מהלכתחילה דהיום, מ"מ מכיון שזה הכל מצוה אחת אז לוקחים בחשבון גם את המחר.
ג. אלא להאמור צ"ב בדברי הבנין עולם שהובא בשעה"צ, שהרי במצוה אחת לוקחים בחשבון גם את המחר, ואם עדיף להדליק כמהדרין מן המהדרין יותר מלהדליק בשמן זית, א"כ למה ביום הראשון אומרים שידליק בשמן זית, הרי עי"ז יבטל המהדרין מן המהדרין, וצ"ע.

בענין כבתה אין זקוק לה ומסתעף לכוונת הידור אי הו"ל כוונה למצוה

ו) סי' תרע"ב משנ"ב סק"א ודע דאפי' הנוהגין תמיד להדליק אחר תפלת ערבית מן הנכון שיכינו עכ"פ השמן בתוך הנרות קודם תפלת ערבית כדי שיהיה מוכן תכף אחר תפלת ערבית להדליק.
וכן נהגו רבים להכין הנרות בער"ש שיהיו מוכנים למוצ"ש כדי שיהיה מוכן תכף במוצ"ש להדליק.
והנה הוה עובדא באדם שהכין ביום ו' נרות אף למוצ"ש שיהיה לו מוכן מיד במוצ"ש להדליק וכגון דביום ו' הדליקו ב' נרות ובמוצ"ש ג' והוא הכין ה' נרות, אלא דבעת הדלקת הנרות טעה והדליק את כולם, ומיד כשהכיר בטעותו כיבה את הג' הראשונים, ונמצא עתה שאת נרות החנוכה כיבה ונשארו לו רק הנרות שבשעת הדלקתם לא היו מצוה כלל, דהא כיון שהדליק את ה' הראשונים קיים המצוה ושאר הנרות לאו מצוה הוו.
א. הנה מדינא דכבתה אין זקוק לה קיי"ל דאי כיבה במזיד הרי"ז זקוק לה (סי' תרע"ג שעה"צ אות ל"ב) ויל"ד אמאי במזיד זקוק לה האם מחמת שפשע וכיבה וא"כ הכא אינו זקוק לה דהא לאו פושע הוי, א"ד דהיינו מחמת שכיבה בכוונה ולא כבה מעצמו וא"כ הכא דכיבה בכוונה דינו דזקוק לה.
ברם באמת איכא הכא טעמא אחרינא דיהא זקוק לה, דהנה איתא בטי"ז סי' תרע"ג סק"ט שאם כבתה בער"ש קודם השקיעה הרי"ז זקוק לה כיון שלא דלק כלל בזמן המצוה ופליג בזה אש"י שם ומקורו מהתרומת הדשן דכתב דאף בכה"ג אין זקוק לה, וא"כ לשיטת הטי"ז הרי"ז זקוק לה.
ב. ויל"ד דמ"מ ייצא יד"ח בנרות שנשארו דהנה בשו"ת חלקת יואב או"ח סי' ל"ג דן בקעביד מצוה ובמחשבתו היה שעושה מצוה דרבנן ולבסוף נודע לו דהוי מצוה דאורייתא, האם יצא יד"ח אם לאו, ולכאנ"ל זהו נידון דידן האם אפשר להחשיב הנרות שנשארו, למצוה, דהא כיוון בהדלקתם לשם מצוה, ברם יש לחלק בזה דאף אי נימא התם דסגי בכוונה לדרבנן אף אדאורייתא היינו משום דהמצוה דרבנן הוי חיוב גמור, משא"כ בדידן הא שאר הנרות אינם מצוה כלל.

עוד יליד מהא דקיייל דעבד שהניח תפילין ואח"כ שוחרר יש לו להניח תפילין בשנית, והטעם כיון שבעת שהניח לא היה חייב בכך, וא"כ אינו באפשר שאחר שנתחייב ייצא בהאי הנחה, והנה דנו האחרונים בעבד ששוחרר ועדין לא הודיעוהו על כך והניח תפילין, והנידון משום דבעת הנחתו כיוון למצוה קיומית והיינו מצות עשה שהזמ"ג, ובאמת היה חייב, אי אזלינן בתר המציאות ויצא, או בתר כוונתו ולא יצא, ולכאורה זהו נידון דידן האם יצא ידי"ח בנרות שנשאר דהא כיוון בהדלקתם לני"ח, ברם יש לחלק בזה, דהתם שאני דהוי אותו מצוה ורק שאצל איש הוי חיוב ואצל עבד הוי קיומית, משא"כ בדין דההידור הרי"ז נוסף על המצוה וכוונתו היתה לצאת ידי ההידור בלבד.

ג. סי' תפ"ט סעי' ד' מי ששואל אותו חבירו ביה"ש כמה ימי הספירה בזה הלילה יאמר לו אתמול היה כך וכך שאם יאמר לו היום כך וכך אינו יכול לחזור ולמנות בברכה, והטעם דחיישינן דיצא בזה ידי הספירה, ומעייז איתא בסי' תרנ"א סעי' ה' גבי לולב דבעת הברכה יש לו להפוך האתרוג כדי שיהיה הברכה עובר לעשייתו ואף שאינו מכוון לצאת מ"מ חיישינן במחזיקו כדרך גדילתו דיצא ידי"ח נטילת לולב.

וא"כ ה"ה בדין בהדלקת שאר הנרות אף שלא היתה כוונתו לשם מצוה מ"מ יש לחוש דיצא בזה וכהאי דספיה"ע ולולב. ברם י"ל דהכא חשיב כמתעסק בעלמא, דשאני התם דעתיד לקיים המצוה ויודע שמחויב בה, משא"כ הכא דחשב שיצא כבר ידי"ח המצוה הרי"ז כחושב שפטור וכשהדליק שאר הנרות לא היתה כוונתו כ"א להידור מצוה.

עיי"ל דאף למ"ד דמצוות אי"צ כוונה מ"מ בעינן שידע שעושה מצוה וכמש"כ הבה"ל בסי' תע"ה סעי' ד' ד"ה לא יצא, בשם הרא"ה.

ד. איתא בגמ' שבת כ"א א' דס"ל לרב הונא דפתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת, אין מדליקין בהם בחנוכה בין בשבת בין בחול, והטעם, דכבתה זקוק לה ומותר להשתמש לאורה, והיינו דכיון דזקוק לה יש לו לכתחילה לעשותה יפה דלמא פשע ולא מתקן לה, וכיון דמותר להשתמש לאורה יש לחוש בשבת שמא יטה, והק' בתוס' ד"ה ומותר, דלמא הא דאין מדליקין בשבת היינו משום דכבתה זקוק לה ואין יכול להדליק בשבת, וא"כ אין הכרח דס"ל שמותר להשתמש לאורה.

ובבית הלוי תי' די"ל דליכא חשש דשמא יכבה כ"א על נר אחד ולא על כל הנרות, והא דאף ביום השמיני אסור להדליק בשמינים והפתילות האסורים דלמא יכבה על אף דליכא חשש שיכבו כולם, היינו משום דתיכף שהדליק את הנר הראשון קיים המצוה, והנוספים אח"כ הוי להידור ואם יכבה הנר הראשון נתבטל עיקר המצוה ועלי' חיישינן שיכבה, והנה כ"ז שייך בחול דבעת ההדלקה הוי עת החיוב וא"כ שפיר אחר שהודלק הראשון נסתלק החיוב, אך בשבת דההדלקה קודם זמן החיוב, והתחלת המצוה מבערב, א"כ כל הנרות שוים וא"א לחלק בהם בין עיקר לנוסף, ולכך גם כשיכבה אחד מהם עדין יקויים עיקר המצוה, וא"כ בשבת לא סגי בטעם דכבתה אין זקוק לה דאין לחוש שיכבו כ"כ הרבה נרות, ולכך הוצרך לומר דס"ל דמותר להשתמש לאורה ויש לחוש שמא יטה, [ווי"ל דגם לתירוה"ד דס"ל דכבתה בער"ש אין זקוק לה היינו משום דהמעשה גמור ולכן אי"צ לעשות יותר, אבל שם של נר הוא רק מבערב].

ולכא"ו לפי הבית הלוי בגוונא דידן שפיר יצא דהא אף הנוספים נעשו עיקר, אכן יליד דהכא שאני דהנוספים לא היו מצוה ואף הידור לא הוו דהא הדליק כבר ב', אך י"ל דמ"מ ה' מינייהו מפקת, וילי"ד בזה בגוונא שהדליק אלף נרות אי ג"כ נימא לבית הלוי דהי מינייהו מפקת.

והנה מהא דהתוס' שם לא תי' כהבית הלוי איכא למימר דלא ס"ל כן אלא ס"ל דאף להט"ז י"ל דסו"ס הראשון שהדליק הוא עיקר המצוה, וא"כ בנידון דידן לאו ש"ד. [והיו שהציעו שיכוון בהדלקה שאם הנר הראשון לא יעלה לו ולא יצא בו שיצא בהידור וירויח שאם לא היה בראשון שמן לחצי שעה אי"נ לא היה מן המותר בפ"ד הרי"ז שפיר יצא באחרים].

בענין שמן פחות מכשיעור

ז' בשו"ע סי' תרע"ב סעי' ב' איתא דצריך ליתן שמן כשיעור חצי שעה, ובבה"ל ד"ה כזה, אייתי בשם הפמ"ג דבליט ל"י שיעור זה ידליק ללא ברכה.

א. והנה מי שהדליק ובירך על פחות מכשיעור דינו הוא שצריך לכבות ולהדליק בשנית בלא ברכה, וכ"כ במשנ"ב סי' תרע"ה סק"ח.

ותיקשי שהרי יש שיטות שאפשר להדליק גם בפחות מכשיעור וכדאיתא בבה"ל שם, וא"כ למה מכבה ומדליק שנית, הרי אולי יצא במה שהדליק פחות מכשיעור, ועכשיו שמכבה גורם שיהא ברכה לבטלה, וגם מפסיד הברכה כשמדליק בשנית. ובשלמא כשמדליק בלילה, אז לשיטות האלו שיוצא גם בפחות מכשיעור, כשדלוק רגע אחד כבר קיים המצוה ואינו ברכה לבטלה, אך כשמדליק קודם הזמן דעדין לא חשיב לנר של מצוה וכמש"כ ה"ט"ז דהדין בזה דכבתה זקוק לה, א"כ תיקשי כנ"ל, וזו שאלה גדולה.

ויש ליישב דעיקר הדין נוטה דלא מהני פחות מכשיעור, א"נ, דנימא כהתרומת הדשן שגם במדליק קודם הזמן כבתה אין זקוק לה, [איברא מסתבר שכוונת התרומת הדשן הוא רק שמעשה המצוה נעשה כבר ביום, אבל החפצא דנר חנוכה הוא רק בלילה].

ב. והנה מי שאין לו שמן כשיעור ידליק בלא ברכה כמבואר בבה"ל שם וכשאח"כ מזדמן לו שמן כשיעור מדליקו שוב בלי ברכה וכמשמעות המשני"ב שם שחוששין לשיטות שיצא ידי"ח גם בפחות מכשיעור.

ולכאורה העצה היא שכשמדליק פחות מכשיעור יעשה תנאי שאם יזדמן לו שמן כשיעור אינו יוצא ידי"ח בהדלקה זו, וא"כ אם אח"כ נודמן לו שמן כשיעור יוכל לברך עליו, [ומי"ש בשו"ת מהרש"ם שא"א להתנות על קריאת שמע, וזה רק בדיני דאורייתא].

ג. יש לדון באדם שהכין הני"ח כדינו, ומיד לאחר שבירך לפני שהספיק להדליק, נשפך השמן, וצריך עכשיו להביא שמן חדש, האם יברך שנית.

ובמ"ב בסי' תקפ"ה ס"ק ד' איתא בשם תשובות בנין עולם שאם החליפו השופר בין הברכה לתחלת התקיעות צריך לברך שנית, שהברכה הראשונה חלה על השופר הראשון, ולפי"ז יש לומר דהכי נמי בנרות חנוכה הברכה חלה על השמן שהיה בשעת הברכה ואם נשפך צריך לברך שנית, אך אפשר דיש לחלק דשאני שופר שהוא חפצא דמצוה משא"כ בשמן שהוא רק הכשר מצוה שע"י השמן דולקים הנרות.

ויש לדון עוד, שגם לצד הראשון הני"ל, עדיף שידליק הפתילה כמו שהוא, שודאי נספג קצת שמן בפתילה, ויש שיטות שיצא ידי"ח גם כשאין שיעור בשמן, ובזה ירויח שהברכה שבירך אינו ודאי ברכה לבטלה, ואח"כ כשידליק עוד הפעם שמן כשיעור לא יברך שנית וכמשי"כ במ"ב שם.

ויש לדחות דמכיון דקיי"ל דספק ברכות להקל, א"כ נפסק ההלכה שבפחות מכשיעור לא מברכים עליו, וא"כ לא תחול הברכה כשידליק הקצת שמן שנשאר בפתילה, וישאר ברכה לבטלה. אמנם אינו כך, שהגדר דספק ברכות להקל אינו שמוכרע כהצד שהוא הקולא, אלא שנוקטים בכל צד כהקולא שבו, ומשי"ה כשדנים האם לברך, נוקטים כהצד שבפחות מכשיעור לא מהני, אבל כשדנים בברכה שכבר בירך האם חלה, בזה נוקטים כהצד שבפחות מכשיעור יש מצוה וחל הברכה.

ויש להוכיח כיסוד זה מהמ"ב בהלכות ציצית סי' י"ח סק"י שאע"פ שהדין הוא שלא יברך על כסות יום בלילה, שנוקטים לקולא כהצד שאין בזה מצוה, מ"מ בדיעבד אם בירך בלילה לא יחזור ויברך ביום שבכה"ג סומכים לקולא כהצד שיש מצוה וחלה הברכה.

בעלות בני"ח ומסתעף למצוה הבאה בעבירה

ח. ילי"ע במדליק בשמן של הפקר האם יצא ידי"ח אם לאו, והנה גבי אכסנאי חזינן דדינו להשתתף בפרוטה הרי דבעי בעלות, אלא דילי"ד לומר דה"מ גבי אכסנאי כיון שאחר מדליק בשבילו ולכך בעי להשתתף עמו כדי שע"כ יהיה ידי"ח, אך במדליק בעצמו לא בעינן דיהא שלו, ונפק"מ במתארח אצל חברו ומדליק בעצמו נ"ח אם צריך לזכות מחברו את השמן אם לאו.

והנה יעויין בזה בתשובת בית יצחק יו"ד ח"א סי' קמ"ה דנסתפק בזה, וכי דמסתברא דאיי"צ לכם, ואייתי רא"י מהשער אפרים דיוצא באיסור הנאה, וילי"ע בתשו' זכר יוסף, ובלשון הר"ן פסחים ז' א', וברבינו דוד שם ובמאירי שם. והנה כד נימא דליכא דינא דלכם בני"ח מ"מ ילי"ד במתארח אצל חברו ומדליק שם נ"ח ללא רשותו האם יצא ידי"ח אם לאו, דהנה אף אי נימא דמדינא דלכם שפיר יצא מ"מ יש לדון הכא מדינא דמצוה הבאה בעבירה דמחמת כן יש לן למימר דלא יצא.

א. וילי"ד אי אכן איכא בכה"ג מצהב"ע, והנה הגרע"א סוכה ל"א א' ס"ל דכל שלא עשה קנייני גזילה לית ב"י משום מצוה הבאה בעבירה, וא"כ לפי"ז בדין שפיר יצא ידי"ח בהדלקה זו, אך מאידך בחזו"א או"ח סי' קי"ג ס"ק כ"ב נקט בפשיטות דבכל ענין איכא משום מצהב"ע ואף ללא שעשה קנייני גזילה דסו"ס השימוש בגזילה, נמצא דהנידון הני"ל אי לחזור ולהדליק משום מצהב"ע הרי"ז בפלוגתת הגרע"א והחזו"א.

ב. והנה אף אי נימא כהחזו"א דאיכא בכה"ג דינא דמצהב"ע, מ"מ הא נקטינן בשו"ע סי' תרמ"ט סעי' ה' דאין אתרוג גזול פסול בשאר ימים כ"א ביום א' דהוי דאורייתא, חזינן דמדברנן ליכא משום מצהב"ע, אכן הרמ"א שם פליג בזה וס"ל דאף בשאר ימים פסול, ומ"מ יעויין בשעה"צ אות כ"ח דלדינא לא נקטינן כהרמ"א לענין ברכה וכשנוטל אח"כ לולב כדינו לא יברך עליו דספק ברכות להקל.

ג. ומ"מ באופן שהדליק נרות חבירו בטעות נראה דדינו ברור דאיי"צ לחזור ולהדליק, דהנה פליגי בראשונים אי אמרינן מצהב"ע בשוגג, דהתוס' בסוכה ס"ל דאיכא מצהב"ע בשוגג ומאידך במרדכי וכן בר"ת בסי' הישר ס"ל דליכא, וא"כ אף אי נימא כהחזו"א דחשיב גזילה מ"מ כיון דאית לן לדברי השו"ע דליכא מצוה הב"ע בדברנן יש לן לצרף לזה דברי הני ראשונים דס"ל דליכא בצהב"ע בשוגג, וחזי כל הני לאיצטרופי לפוטרו מלחזור ולהדליק. ולהכריע כעין זה ילפינן מדברי המחזה אברהם סי' מ"ט דדן באדם שאחר שקידש על היין הוברר לו שיינו היה יין נסך וכתב שם דשפיר יצא ידי"ח, וטעמו שם, כיון שקידוש על היין דרבנן הוי ואיתא בשו"ע שם דליכא בדברנן דינא דמצהב"ע וכן אינו

אלא שוגג ולר"ת שם ליכא בשוגג משום מצהב"ע [ואף דתוס' פליג עלי' מ"מ חזי לאידטרופי] א"כ בצירוף כ"ז מקלינן ל' דשפיר יצא.

ומ"מ העירו דהב"ל בכעין זה לא הכריע לקולא, דהנה כתב בבב"ל ס"י רצ"ו דאדם שנוהג איסור חדש בזממ"ז אינו באפשר לצאת יד"ח הבדלה מאדם שנוהג בזה להיתר, והנה הא הבדלה דרבנן הוי וכיון שנוהג להיתרא שוגג הוי וא"כ תקשי אמאי לא יצא יד"ח בצירוף הני תרי, וע"כ חזינן דלא מצרפינן הני תרי לאקולי, וא"כ צ"ע האך נקטינן לדינא.

* * *

יל"ע בפתילה גזולה אי מיפסלא משום מצהב"ע, ובכלי גזול אפשר לומר דכיון דאינו חלק מהמצוה אלא רק מחזיק השמן שלא ישפך לא מיפסל, אכן אינו מוכרח [ומדחזינן בשו"ע יו"ד ש"מ סע' כ"ח דבקורע בשבת על מתו ליכא משום מצהב"ע ורק בקורע חלוק גזול, א"כ י"ל דכלי דמי לקריעה].

והנה מדחזינן דהפתילה נאסרת בהנאה משום הוקצה למצוות חזינן דהוה חלק מהמצוה, וכן לענין להשתתף בפריטי מבואר בהג' ברוך טעם ס"י תרע"ז בשם תשובת הרשב"א דבעינן שישתתף גם בפתילה אע"ג דבכלי לא בעינן. אך י"ל דאין לדמות הענינים של הוקצה למצוות וההשתתפות בפריטי לדין מצהב"ע ולומר דכל הני בחדא מחתא מחתינן, וגם הא דבעי להשתתף גם בפתילות צ"ע אם מוסכם.

מהדרין מן המהדרין – כל הנרות דלוקים ביחד

ט) קיי"ל דכבתה אין זקוק לה, והיינו דנהי דבעינן שיהא שמן לחצי שעה, מ"מ אם היה שמן כשיעור ואח"כ נכבה יצא ידי חובתו.

וכתב המ"ב בס"י תרע"ג סעיף ב' בבב"ל ד"ה אם כבתה, דכל זה לגבי נר העיקר, וכן לגבי נרות ההידור אחרי שהדליק כולם, אבל אם קודם שגמר להדליק נרות ההידור כבה אחד מנרות ההידור, צריך להדליקו שנית דבלא זה לא יקיים חובת ההידור, שלא היו כל הנרות ביחד.

א. והנה באופן שנכבה הנר הראשון, שהוא הנר שחייב מעיקר הדין, מצד עיקר הדין לא צריך לחזור להדליקה דכבתה אין זקוק לה, ורק מצד הדין דמהדרין חוזר ומדליקה, ונמצא שעכשיו יש לו רק נרות מהדרין בלא עיקר המצוה. ובאתרוג מבואר בפוסקים שאחרי שכבר נטל האתרוג ויצא ידי חובתו, כבר אין שום ענין לקחת אח"כ אתרוג מהודר לקיים ההידור, דיסוד הדין דהידור הוא לצאת ידי חובתו באופן מהודר.

ואע"כ מבואר שבנרות חנוכה אינו כך, אלא יש ענין בפני עצמו שיהא נרות כמנין הימים אע"פ שאין כאן עיקר החיוב.

ב. ויש לדון באופן שמקיים המהדרין לפני שמקיים עיקר החיוב, וכגון שהדליק העיקר ולא יצא ידי חובתו דהיה גזול, והדליק נרות המהדרין בכוונה לצאת רק ידי המהדרין, [ורק אח"כ הדליק עוד נר משום עיקר החיוב], האם נימא שגם בכה"ג יש ענין בפני עצמו שיהיה נרות כמנין הימים, על אף שעדיין לא קיים את עיקר המצוה, ועי'. ג. בס"י תרע"א סק"ה כתב המ"ב דדינא דמהדרין הוא דוקא כמספר כל הימים, ואם יש לו פחות לא ידליק כלל, ובספר אבי עזרי פליג וסובר שמדליק כמה שיש לו.

ולכאורה החידוש הנ"ל דהמ"ב דבעינן שיהיו כל הנרות דלוקים ביחד הוא לשיטתו שאין הידור בפחות ממספר הימים, דאם נימא דאין מספר הנרות מעכב א"כ לא בעינן שיהיו כולם דלוקים ביחד.

ד. ויל"ע היכא דלאחר שהדליק נר ההידור וטרם גמר הדלקת כולם, נפחת השמן משיעור מחצית השעה, דנהי דיש כאן הדלקה מעליא מפאת כבתה אין זקוק לה, אך לדעת המ"ב דבעינן שיהיו כל הנרות בהדי הדדי, הא השתא לא חשיבא נר דאין בו כשיעור.

אבל י"ל דאינו כך, שאע"פ שאינו נחשב נר מ"מ למעשה זה דלוק, וכשם שאם לאחר שהדליק כבו כל הנרות יצא גם ידי חובת מהדרין, על אף שלא דלקו כשיעור, ה"נ בכה"ג מועיל, דסו"ס היו כאן כל הנרות דלוקים ביחד.

ה. ויש לשאול כשיש בכל הנרות שמן לחצי שעה בצמצום, א"כ ע"כ שאחד יכבה קודם השני, וא"כ נמצא דהשני יש לו פחות מחצי שעה שידלק ביחד עם הראשון, ואולי חייב באמת להוסיף שמן בראשון שיכבה רק כאשר נכבה האחרון. אך יש לעיוני דלמא סגי כשנותן באחרון שמן עד שיכבה הראשון דהראשון הו"ל כסוף הזמן, אך יותר נראה דבעינן שלראשון יהא כאחרון ולא סגי שלאחרון יהא כראשון.

ו. ויש לשאול כאשר מדליק כמספר הימים ומדליק זה אחר זה, כל שלא גמר להדליק יהא מותר ליהנות מנרות המהדרין, וה"ה במדליק קודם השקיעה, יהא מותר ליהנות עד השקיעה.

ז. ועוד יש לשאול כשכבה אחד מהנרות בתוך החצי השעה, לכאורה אי אפשר לברך ברכת הרוואה, כיון שלדעת הביאור הלכה בטל ההידור, אך העירו דאולי נימא כיון דכבר חל ההידור תו לא פקע, ולא דמי לגוונא דהביאור הלכה שנכבה קודם שנעשה ההידור.

קושיית הבית הלוי

י) בגמ' בשבת כ"א ב' מסקינן דפתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת מטעם שמא יטה דאינם נדלקים יפה, מותר להדליק בהם בחנוכה בין בחול ובין בשבת, דלא חיישינן לשמא יטה דאסור להשתמש לאורה. והקשה הבית הלוי אמאי שרינן, ליחוש שמא יכבה אחד מהם [דהא חזינן דחיישינן להכי, דמשו"ה למי"ד כבתה זקוק לה אין להדליק בהני פתילות אף בחול שמא יכבו], וא"כ פקע ההידור משאר הנרות דהו"ל פחות ממספר הימים, ועכשיו מותר להשתמש לאורה, ושוב יש חשש שמא יטה.

ויש לתרץ קושיית הבית הלוי בכמה דרכים.

א. בכבה הנר תוך זמן מצוותו, דעת רוב הפוסקים דהשמן אסור בהנאה, ודעת הרמב"ן דמותר, וטעמו דכל שכבה ואין כאן מצוה מותר בהנאה, והשתא לפוסקים דפליגי ארמב"ן לא תיקשי דאע"פ דפקע ההידור כיון דנכבה אחד, מ"מ אסירי בהנאה, דלא עדיפי מכבו כולו, אבל לרמב"ן תיקשי.

ב. במ"ב בסי' תרע"א סק"ה מבואר דאם ביום השלישי אין לו אלא שתי נרות, פטור מלהדליק שנים, וידליק רק נר אחד, דשנים ביום השלישי אינם כלום, שקיום דינא דמהדרין הוא רק כשמדליק כמספר הימים, ומקור דברי המ"ב הוא החי"א, וכ"כ בשו"ת כתב סופר סי' קל"ה. אמנם באבי עזרי נוקט דאינו כן, ואם אין לו שלשה ידליק שנים ולדברי האבי עזרי לק"מ קושיית הבית הלוי, שגם בכבה נר אחד עדיין מקיים ההידור בשאר הנרות אע"פ שאינם כמספר הימים.

ג. המ"ב בסי' תרע"ג ס"ב בביאור הלכה כותב שכשם דבעינן נרות כמספר הימים, [וכמשי"כ באות הקודם], בעינן נמי שיהיו בזמן אחד בעולם.

והיה מקום לדון דכוונת המ"ב שבתחילת ההדלקה הם יהיו ביחד, ובכח"ג אע"פ שאח"כ אחד נכבה עדיין נחשבים שאר הנרות כנרות מהדרין, ולפ"ז ל"ק קושיית הבית הלוי, שמכיון שבשעת ההדלקה היה כמספר הימים, נשארים הנרות מהדרין גם כשאחד נכבה, וע"כ דס"ל לבית הלוי דבעינן שכל משך זמן ההדלקה יהיו ביחד.

ד. עוד היה אפשר למידן דלא אסרינן בפתילות שאסרו חכמים שמא יטה, אלא היכא דאיכא ודאי חששא, ולא בספק שמא יכבה ויהא מותר להשתמש לאורו [ונפ"מ לפוסקים דאיכא נר מעליא יכול להדליק גם בכל הנרות שאסרו חכמים, היכא דיש ספק שקול שמא יכבה הנר מעליא קודם שיכבו הני שאסרו חכמים, האם חוששים לספק ואוסרים משום שמא יטה], ואם נימא דלא אסרו מספק מיושב קושיית הבית הלוי.

אך י"ל דאה"נ אסרו גם בספק, שאע"פ שעכשיו אסור להשתמש לאורה מ"מ אולי אח"כ יהא מותר, וכמו למי"ד כבתה זקוק לה שאוסרין בהני פתילות אע"פ שהוא רק ספק שמא יכבה.

ה. הבית הלוי מיישב שע"כ יש קדושה בנר ההידור אף אם הוא פחות ממספר הימים, ואסור להשתמש לאורה, ואע"פ

שסובר הבית הלוי דביום השלישי אם יש לו רק שנים אינו חייב להדליק וכנ"ל אות ב', מ"מ אם הדליק רק שנים יש בהם קדושה, וכמו במנורה בביהמ"ק דאם הדליק רק נר אחד הוקצה למצוותו אע"פ שודאי מעכבין זה את זה.

והבית הלוי לא ביאר למה באמת יש בו קדושה אם אין בזה חיוב, ואולי כיון דראוי להשלים עליו.

איברא מסיק הבית הלוי שלדעת רוב הפוסקים דבכבה תוך זמן מצוותו אסור השמן בהנאה א"כ אין הוכחה לומר דיש בהם קדושה וכמשי"כ בתירוץ הראשון.

[והבית הלוי מוכיח ג"כ מהדרכי משה בסי' תרע"ד בשם ההג"י מרדכי, דאם לאחר שהדליק כל הנרות, כבה אחד מהם, אסור לחזור ולהדליקנו מהנר שנשאר, כיון שאין בהדלקה עכשיו שום מצוה, ולכן אע"פ דקיי"ל מדליקין מנר לנר, זה דוקא כשיש מצוה בהדלקה, אבל אם אין מצוה, אסור להדליק מנ"ח.

והקשה הבית הלוי, נהי שאסור להדליק את הנר שכבה מנר העיקר, מ"מ שיהא מותר להדליק מנר ההידור שנשאר, שהרי נר ההידור הוא עכשיו רק אחד, וא"כ הו"ל כמדליק שנים ביום השלישי, ואע"כ מוכח שיש קדושה.

וצ"ב למה הבית הלוי לא דחה ראיה זו כמו שדחה הראיה מהגמ', שלדעת רוב הפוסקים נר שכבה אסור בהנאה, וכמו

שאסור בהנאה נימא ג"כ שאין מדליקין ממנו, דכשפקע ההידור לא גרע מכבה, וי"ל דס"ל לבית הלוי שאה"נ אסור רק

להשתמש בנר, אבל להדליק בו נ"ח שכבה מותר, דזה לא חשיב שימוש, ויש להוכיח כן, מהא דמותר להדליק נר שכבה, אע"פ

שרוצה שהנר ידלק עכשיו, והרי כבתה אין זקוק לה ואינו מקיים מצוה בהדלקתה, וא"כ היאך משתמש בנר שכבה הרי זה

אסור בהנאה לדעת רוב הפוסקים, ואע"כ האיסור להדליק מנ"ח הוא רק כשהנ"ח דלוק, שמשתמש בשלהבת הנר לשימוש

חול, אבל כשהוא כבוי, ורק נאסר בהנאה מדין הוקצה למצוותו, א"כ במה שמשמש בשמן להדליקו מחדש אינו נחשב

שימוש].

ו. עוד כתב הבית הלוי דנשאר נר של מצוה אע"פ דפקע ההידור, דהרי איירי בחנוכה שחל להיות בשבת והדליקו מערב שבת, ובזה י"ל דאין שייך לומר דהראשון שהדליק הוא העיקר והשאר הידור, די"ל דכולם חשיבי עיקר, דהא המצוה חלה רק בערב וא"כ חשיבי כולו כהודלקו בתחילה, והויין כולו נר מצוה, [וכתב שזה תלוי במחלוקת תה"ד והט"ז בכבתה קודם השקיעה בע"ש אם זקוק לה].

ז. ועי"ל דאף שהמצוה חלה רק בערב מ"מ רק אחד מהנרות הוי עיקר, אלא דלא ידעינן מיהו, וא"כ כשנכבה אחד אסור להשתמש לאורו מפאת העיקר שכאן, אע"ג דאיכא בהדיה נרות היתר, אך ד"ז צ"ת דנימא דהעיקר הוא שנכבה, ועוד קשה דלפוסקים ששמש מתיר להשתמש לאורו אף כשנמצא ביחד עם הנרות, ה"ה ד"ל כן בדין דהא איכא ג"כ נרות דהיתר, אכן יש פוסקים שחולקים וסוברים שעדיין אסור.

בשעת ההדלקה שיהא שמן כשיעור

יא) הנה אע"פ דקיי"ל דכבתה אין זקוק לה מ"מ בעינן דבשעת ההדלקה יהא שמן הראוי לידלק חצי שעה, ואם בשעת ההדלקה היה פחות משיעור זה, אין לו תקנה להוסיף שמן כשיעור אלא צריך לכבות ולהדליק שנית, וכ"כ הרא"ש בשבת פ"ב סו"ס ז' הובא בשו"ע תרע"ה ב'.

א. נראה דכ"ז היינו דוקא באופן שצריך להוסיף שמן כיון שמחוסר פעולה אבל היכא דיש שפופרת של ביצה המנטפת שמן לתוך הנר, ש"ד, דאינו נחשב שמחוסר פעולה, אבל אם מחוסר פעולה דמזיגת השמן אע"פ דיש למדליק החלטה להוסיף שמן אחר ההדלקה, לא יועיל, מפאת דבשעת ההדלקה לא היה כאן כשיעור.

ב. בשלטי גבורים בפ"ב דשבת איתא בשם הרא"י דאם מדליק כשיש רוח הוי כמדליק פחות מכשיעור, כיון שאינו יכול לדלוק חצי שעה ולא אמרינן בזה כבתה אין זקוק לה, וכך נפסק במ"ב תרע"ג ס"ק כ"ה.

ויש להסתפק היאך הדין כשהדליק בזמן שהיה רוח, ולאחר ההדלקה מנע את הרוח, האם הוי כמוסיף שמן דלא מהני, או דלמא יועיל מפאת דהכא השמן שדלק הוא זה שהיה בשעת ההדלקה, אלא דלא היה דולק, ובזה מהני מה שימנע את הסבה המונעת.

וכמו"כ יש להסתפק באופן שאחר שהדליק ראה שהיה נקב בבזד, והשמן מטפטף, ועכשיו סותם הנקב, וכמו"כ בהיתר הפתילה בתוך הבזד ולא חיבר לה בשעת ההדלקה מתכת בראש הפתילה שלא תפול לתוך הבזד ואח"כ חיבר, ושורש הספק הוא, מי אמרינן דכיון דבשעת ההדלקה לא היה עומד לדלוק, נמצא דאין כאן הדלקה, ומה שגרס אח"כ שיעמוד לדלוק הוי לאחר ההדלקה, או דנימא דכל שיש שמן כשיעור שפיר דמי, וצ"ע.

בדינא דברכת הרואה

יב) ס"י תרע"ז סע' ג' מי שלא הדליק ואינו עתיד להדליק באותו הלילה, וגם אין מדליקין עליו בתוך ביתו כשרואה נר חנוכה מברך שעשה ניסים, ובליל ראשון גם שהחיינו.

ובשו"ת רעק"א מכת"י [שהוצא לאור ע"י הגר"ע גשטטר ז"ל] או"ח ס"י מ"ב מביא מר' משה בן ר' בונים איגר שהק' איך איכא ברכת הרואה בני"ח דלמא הנר שרואה כבר דלק חצי שעה, וספק ברכות להקל, ובשלמא בזמן הגמ' דהזמן עד שתכלה, או בראהו מדליק, או בשאלוהו מתי הדליק א"ש, אבל לכאורה פשטות השו"ע איירי בזה"ז דהשיעור הוא חצי שעה, וגם בלא ראה או בירר מתי הדליק.

א. ויש שתיצרו שגם אחרי החצי שעה מותר לברך ברכת הרואה מכיון שאלו נרות שהדליקו לנרות חנוכה ויש בהם פרסום הנס, אמנם אינו נראה כן, שהרי עכשיו אין בנר דין נר חנוכה, וברכת הרואה תוקן על נרות חנוכה, וכעין הא דאיתא בס"י תרע"ב סע' ב' שאחרי חצי שעה מותר ליהנות לאורם.

ולכאורה ה"ה בנרות שמדליקים משום חשד, מכיון שהם לא נרות חנוכה בעצמותם א"א לברך עליהם, ומותר ליהנות לאורם [ובר"ן מבואר להדיא שהמדליק נר משום חשד אינו מברך, ובפשוטו הטעם כיון שאין בו דין נר חנוכה, ובשו"ת שבת סופר מפרש שטעמו כיון שכבר בירך על נר העיקר, אבל אם לא בירך על העיקר יש לו לברך על הנר שהדליק משום החשד].

ב. ויש ליישב שחזקת הגוף של השמן שלא נשרף תכריע שזה עדיין בתוך חצי שעה, ואי נימא שהנידון בברכת הרואה הוא שמסתפקים כמה שמן דלק, אם שמן של חצי שעה או של פחות מחצי שעה א"כ פשוט דשייד לומר בזה חזקת הגוף שהשמן שהיה נשאר ונשרף רק קצת שמן, ברם לכאורה הנדון בברכת הרואה הוא בנר, כמה זמן הנר דלוק, וא"כ יל"ע אם חזקת הגוף של השמן יכול להכריע מתי הדליקו הנר.

ובשב שמעתתא ד' פ"ד דן האם אמרינן חזקה כשאינו בנידון גופי, ויש ליתן דוגמא, כגון שיש חבית חלב, ונזרק לתוכה בשר, ואין ששים בחלב, ומזגו חלב מהחבית דרך ברזא שבחבית, ולא יודעים אם בשעה שמוזג החלב כבר נזרק הבשר לתוך החבית, אלא יודעים שהבשר נזרק דרך חלון זכוכית שנשבר בזריקת הבשר, האם אומרים שמחמת חזקת הגוף של הזכוכית שנשברה ככל המאחר, נתיר החלב שמוזג בזמן המסופק.

ובשמעתתא מביא הוכחה מחזקת האם דמהני לבת, כגון בספק אם האם נאנסה ע"י ממזר או ע"י כשר, דהחזקת כשרות של האם שמותרת לכהונה מכריע שנאנסה ע"י אדם כשר, ומכאן החזקה מכשירים הילד ואינו ממזר.

והגרע"א ביו"ד ס"י ט"ז בד"ה נשאלתי, כתב שאם מסתפקים אם הבהמה היא בת שמונה או לא, א"א להכריע מפאת החזקת מעוברת שילדה ככל המאחר, ובכרתי ופילתי סוף ס"י ק"י בבית הספק ד"ה וגם, הקשה דבספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון נימא מכח חזקת ריקנית שנתעברה ככל המאחר, ונשאר בקושיה, ולרע"א א"ש דליכא חזקה כיון שאין זה הנידון,

[ולפייז מה שהגרע"א מביא השמעתתא בהגהותיו לטהרות פ"ה שדבר אחד מכריע את השני, איהו גופי לא ס"ל כן, אלא דיליע מדברי רע"א בגליון ליו"ד סימן כ"ו שכתב דבספק שחיטה דיינין לי' מכת חזקת הבני מעיים, ועי']. והשתא לשמעתתא א"ש דאמרינן דחזקת הגוף של השמן שלא נשרף תכריע שזה עדיין תוך החצי שעה, אך להגרע"א תיקשי.

ג. ויל"ד דגם הגרע"א מודה דהנידון בנר אם דלק חצי שעה חשיבא חזקה על גוף הנידון, דהנה התוס' בכתובות א' ט' ד"ה לא צריכא, מקשים, למה האומר פתח פתוח מצאתי נאמן לאסור באשת כהן, נוקמה בחזקת כשרות לכהונה ונימא דלאו תחתיו זינתה, ומתריצים התוס' דבבתולה יש חזקת הגוף ואומרים שזינתה ככל המאחר, וקשה דלכאורה זה דומה לבשר שנורק דרך החלון לתוך חבית חלב, שהרי החזקת הגוף הוא בגופה ולא בחזקת כשרות לכהונה, ולרע"א בכה"ג לא אומרים חזקה.

ואע"כ מוכרחים לומר דזה בגוף הנידון טפי, ובכה"ג לכו"ע אומרים חזקה, וא"כ ה"ה בנידון אם דלק מחצית השעה. ד. ועי"ל שיש חזקת קדושה על נרות חנוכה, וכמו שיש חזקת חיים, ואומרים שע"כ הקדושה עדיין נמצאת, איברא יל"ד בזה שע"כ הקדושה נגמרת חצי שעה אחרי שהדליקו.

ה. והנה בגמ' ברכות נ"ג א' מבואר שברוב ישראל מברכים בורא מאורי האש, אבל במחצה על מחצה דיינין שספק ברכות להקל, וקשה הרי הטעם דאין מברכים על נר של עכו"ם הוא מכיון שדלק בשבת, נמצא דהספק הוא מתי הדליקו את הנר, וא"כ אוקמה אחזקת הגוף שהדליקו ככל המאחר.

אלא צריך לומר דלא שייך בזה חזקה, כיון דאין הנידון מתי הדליקו אלא הנידון אם היה נר ששבת בשבת, ואע"פ שהא בהא תליא, מ"מ אין זה אותו נידון, ולכאורה זה תלוי, בנידון השמעתתא והגרע"א, ולרע"א ניחא אך לשמעתתא תקשי, ולמשי"כ באות ב' דבגוונא שזה בגוף הנידון לכו"ע אמרינן חזקה, תקשי נמי לדברי הגרע"א.

[ואולי דהתם במאורי האש, הנדון הוא מהיכן פרש, ובכה"ג לא מוקי אחזקה, משא"כ בספק אם דלק חצי שעה הנדון הוא על נר זה ולא לאיזה נרות שייך, דהא ודאי נ"ח הוא, אכן צ"ת למה לא אומרים שהנידון הוא שיש נרות שכבר עברו חצי שעה, והספק הוא בנר זה לאיזה נרות שייך, אך חזינן בתוס' ב"מ כ"ו א' דבנמצא מעות אצל סוחרו בהמה מוקמינן לכסף בחזקת מעשר, ולא אומרים שהספק מהיכן הכסף הזה פרש, ועי'].

עוד בדינא דברכת הרואה

(ג) בשו"ע סי' תרע"ב ב' איתא דמותר להשתמש בנרות חנוכה לאחר שכבר דלקו חצי שעה, משום שכבר נגמרה המצוה. ומסתבר דה"ה ברכת הרואה שייך רק בזמן קיום המצוה ולא אחרי החצי שעה. ויליע לשיטות שאין שיעור דחצי שעה, ומספיק שדולק לרגע אחד, א"כ היאך שייך ברכת הרואה, הרי ודאי עבר איזה זמן מהדלקת הנרות, ותמיד נחשב כאחר זמן המצוה. וצ"ל לשיטות דלא בעי שיעורא, דכמה שידלק זה יהיה השיעור, ואם ידלק ב' שעות הרי"ז כולו נרות דמצוה, דכמו שליכא שיעור למטה ה"ה דליכא שיעור למעלה, [ומה שקיי"ל שלאחר חצי שעה מותר להשתמש לאורה ולא חוששין לשיטות הנ"ל, היינו מחמת דהוי ספיקא דדינא וספיקא דרבנן לקולא].

בענין אכסנאי שמשותף בפרוטה

(יד) שבת כ"ג א' אמר רב זירא כי הוינא בי רב משתתפנא בפריטי בהדי אושפיזא, הנה הרשב"א קאמר לה בתשו' ח"א סי' תקפ"ב לענין משתתף בפריטי דיש לו לזכות לשני השמן והפתילות, [ובמג"א השמיט להך דפתילות וכן במ"ב, ובהגהות ברוך טעם כ' דברשב"א איתא פתילות נמי], והנה בהך דפריטי מקשים הא מעות אינן קונות, וי"ל דלדבר מצוה אוקמוה אדאמי [ואי נימא דבכל שאינו חוזר קני, אלא שיכול לחזור ולקבל מי שפרע א"ש], או דנותן לפני שקונה בחנות ואז קונה עבורו, וא"ת היאך יועיל על הפתילות אם כבר נקנו, ויש לומר דנותן לו גם קודם שקנה הפתילות, או דנימא דכיון דהשמן שלו קונה הפתילות בדין חצר, אבל צ"ע אם משקה חשיבא חצר, וגם אינו מעלה ארוכה דחצר השותפין אין קונין זה מזה.

בדין הפתילות ומותר השמן בחנוכה

(טו) כ"א ב' אמרינן אע"ג דאי כבתה אין זקוק לה, מ"מ הא דתניא דמצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, לשיעורא, ופירש"י דיש לו ליתן שמן כשיעור, ובר"י פ"י דלאחר שתכלה יכול לכבותה ויכול להשתמש לאורה, וכ' הר"ן בטעמא דהרי"ף דלאחר שעבר זמן מצות ההדלקה אין לאסור מפאת שהוקצה למצותו, כיון דעכשיו אין זמן המצוה, מידי דהוה אסוכה ונוייה דאסורים רק בסוכות אבל מותרין לאחר הסוכות, ואייתי הר"ן דיש מן הגאונים החולקים על הרי"ף, [והוא השאילתות פ' וישלח והובא ברא"ש בסוגיין אות ט'] דסברי דמתסר גם לאחר שתכלה רגל מן השוק, דכתבו דאם נותר ביום הראשון, ישתמש ביום השני, ואם נותר ביום השלישי, ישתמש למחרת וכו', ואם נותר ביום השמיני עושה לו מדורה

ושורפו, וכי בטעמים, דלא דמי לסוכה ונויה דמותרים לאחר סוכות, דהסוכה עומדת להשאר לאחר סוכות, משא"כ בנר ופתילה דעומדים להתבער, מקצה דעתו ומיתסרי לעולם, ואע"ג דבנר שבת מותר השמן מותר לאחר שבת, התם מפאת דלא הי' כלה מוקצה למצותו שהרי נר שבת מותר בהנאה.

נמצא דלדעת הר"ן נחלקו הר"י והשאלות בנר חנוכה אי מתסר לאחר זמן מצותו, לדעת הר"י מותר ולדעת השאלות אסור.

והרא"ש בסי' ג' אייתי לדברי הר"י, ובסי' ט' אייתי לדברי השאלות דהנותר מדליקו למחר והנותר בשמיני עושה לו מדורה, והק' בב"י סתירת הדברים, ותי' דהרא"ש מפרש לדברי השאלות דלא כהר"ן דאיירי שנתותר לאחר שתכלה רגל מן השוק, אלא שכבה תוך זמנו, ובה מודה הר"י דאסור, וכן אייתי בשו"ע סי' תרע"ז הא דמדליק למחר, והא דעושה מדורה דוקא בשמן שהי' צריך למצוה, [והיינו דדמי לסוכה שנפלה בתוך החג דמיתסר ואע"פ דלאחר הסוכות מותר, והכא אסרינן להאי שמן אף לאחר חנוכה, ובה מודה הר"י לסברת הר"ן, דכיון דהאי שמן הי' עומד להכלות לשם מצוה הלכך אסרינן]. נמצא דנחלקו הר"ן והרא"ש בדעת השאלות, דעת הר"ן דהשאלות דאסר מותר השמן איירי אף לאחר זמן איסורו, ודעת הרא"ש דוקא בתוך זמן איסורו.

וקי"ל בסי' תרע"ב כהר"י, ובסי' תרע"ז כהשאלות אליבא דהרא"ש, וכי המ"ב בסי' תרע"ב דלכתחילה יש להתנות דמקצה רק לזמן מצותו לצאת ידי החולקים עם הר"י, והיינו השאלות אליבא דהר"ן. [עוד כי ד"א דליהנות כאשר דולק לאחר זמן מצותו יש לאסור משום גזירה דחשבו שהוא קודם זמן איסורו, ולפי"ז אפי' בהתנה לא מהני, ואמנם אין כן דעת הרשב"א בתשובה ח"א סי' ק"ע שכי' דאסור בשבת להדליק לחנוכה בפתילות ושמינים האסורים בשבת היכא דהניח יותר משיעורו, כיון דהותר להשתמש לאורך, ופסקו הרמ"א בסי' תרע"ג סי"א].

ב. והנה מבואר בר"ן דלדידי אליבא דהשאלות גם הפתילות אסורות, ויל"ע לדעת הר"י, ולכאוי' לדידי אין לאסור דמ"ש משמן לאחר זמן מצותו, ואי דשימשו גופן למצוה מ"מ מ"ש מסוכה לאחר סוכות, וסברא דעומד להתבער ל"ל להר"י, ואע"ג דהשמן שנתותר בתוך זמנו מודה הר"י שאסור, בפתילות שניתותרו לכאוי' ליכא למימר שהיו עומדות להתבער תוך זמן.

ואמנם בקיצור שו"ע כתב דעושה מדורה גם לפתילות, ואולי מפאת השמן הבלוע בתוכן, שנבלע בתוך זמנו אך הרי לא הי' עומד להתבער, ואולי נימא דכשם שהשמן שנכבה תוך הזמן הוי מוקצה, הי"נ בפתילות אם כבו תוך הזמן דהי' חלק מהם שהי' מתבער ולא נתבער, ודוחק דמנא לן דהי' מתבער.

ג. והנה בהא דקי"ל דאם כבה תוך זמן מצותו מיתסר השמן אף להר"י ומוסיף עליו ומדליקו למחר, כי במ"ב בבה"ל סי' תרע"ז דאם הוסיף עליו יותר ממה שהי' צריך למחר, וניתותר למחר יש לאסור כיון דמעורב בזה השמן שנתותר מאתמול מאמצע ההדלקה, וא"כ הי' ששים בשמן החדש כנגדו דאז בטל ברוב, ולכאוי' הא אע"פ שיש בילה הא אם לא בלל ביד לא נתערב בשוה כמשי"כ בחזו"א שביעית סי' ז' ס"ק ל"א וא"כ אף בפחות מששים יש להקל דילמא יש כאן ששים בנותר, והו"ל ספק ששים באיסור דרבנן דשרינן, וי"ל כיון דקודם שהדליק ידענו שיש כאן איסור והו"ל כנתערב איסור דרבנן חד בחד דאסרינן לתרויהו ואף בנאבד אח"כ אחד מהם.

ד. והנה הרשב"א בתשו' שם כתב דהא דמדליקין לנ"ח בשבת בפתילות ושמינים האסורים לשבת דעלמא, דליכא חשש שמא יטה כיון דאסורות בהנאה, הני מילי כשהשמן רק לשיעור זמן המצוה, אבל במניח יותר יש לאסור כיון שיוכל אח"כ להשתמש לאורה לדעת הר"י, והק' בתשו' כתב סופר או"ח סי' ק"ל דדינא דהר"י י"ל רק בחול אבל בשבת הא ביה"ש השמן אסור בהנאה וא"כ מיגו דאתקצאי, דגם לגבי איסור שימוש אמרינן מיגו דאתקצאי, ולא רק לאיסור טלטול. [דאיסור טלטול בלא"ה מיתסר בנר הדולק בשבת והנידון רק על השימוש].

וכי ליישב, חדא דאם לקחו עצים המוקצים או אש שהיא מוקצית אין איסור להשתמש לאורם, דמוקצה לא מתסר בהנאה כאשר אינו מכלה הדבר, ותו דכל גזירת שמא יטה שישכח שהוא שבת, וא"כ מה יועילנו דינא דמיגו דאתקצאי. ולכאוי' יש ליישב דהשמן שידלק לאחר זמן המצוה לעולם לא נאסר ולא דמי לכל מיגו דאתקצאי, אבל אינו מעלה ארוכה דמ"מ על הפתילה נימא מיגו דאתקצאי.

ולקושטא דמילתא גם על השמן י"ל מיגו דאתקצאי, דמ"מ אי אפשר הי' להשתמש בו ביה"ש, ומשו"ה גם מפאת השמן שפיר הק' בכתב סופר.

נ"ח ונר ביתו, נר ביתו עדיף משום שלום בית

טז) שבת כ"ג ב' נר ביתו ונר חנוכה, נר ביתו עדיף משום שלום ביתו, והיינו שעני שאין לו מעות לקנות שמן לשתי נרות קונה לנר שבת ולא לנר חנוכה, דשלום ביתו עדיף מפרסום הנס.

וקשה, למה א"א לצאת ידי שני המצוות, נר שבת ונר חנוכה, בנר אחד, דידליק על שולחנו כמו בשעת סכנה, וכך הני"ח יועיל גם לשלום ביתו.

ומצאנו בזה שתי דרכים, ברשב"א כ"א ב' ד"ה והלכתא, מפרש שהטעם הוא משום שני"ח אסור בהנאה, ואם מניחה על שולחנו כדין נר שבת, בע"כ יהנה מהאור, וכ"כ הגר"א בסימן תרע"ג.

ובמג"א סי' תרע"ח סק"ב פי' דאח"כ ובזמן הסכנה שמדליקין ני"ח על שולחנו, הרי"ז ידליק נר אחד לצורך ני"ח וני"ח, ואע"פ שמשתמש בני"ח, הרי מבואר בר"ן כ"א ב' ד"ה ת"ר, דבשעת הסכנה מדליק על שולחנו אע"פ שבע"כ נהנה ממנו.

א. והנה יליע בחולה שיש בו סכנה שמוכרח לאכול אתרוג, ועדיין לא נטלו למצותו, האם אמרינן שלא יקיים המצוה כדי שהאתרוג לא יאסר בהנאה ואח"כ יוכרח לעבור איסור באכילתו, א"י דשפיר יטלנו למצותו ואח"כ יאכלו מדינא דפקו"י. והנה מהבעה"מ שבת ז' א' מדפי הרי"ף מתבאר שמותר להפליג בספינה ביום שישי לדבר מצוה, אע"ג שכשיגיע שבת יהא מוכרח לחלל שבת משום פקו"י, אך בבעה"מ שם נ"ז א' ס"ל גבי ההוא ינוקא דאשתפיק חמימיה (פירש"י דהחמו לו חמין מבערב לצורך המילה ונשפכו בשבת) דאסור למולו מכיון שע"י"ז יהא מוכרח לחמם מים בשבת לצורך פקו"י של התינוק, וע"כ צריך ליישב דחלוק ער"ש משבת שלעשות מצוותו בע"ש מותר אע"פ שיגרום חילול שבת, אך לעשות בשבת אסור, וברמב"ן שבת קל"ד ב' דפליג אדברי בעה"מ ומתיר למול אע"פ דאשתפיק חמימיה, ס"ל דלעשות מצוותו שרי אף בשבת עצמו. ובאופן הנ"ל באתרוג, בזמן שרוצה לקיים מצוותו עדיין לא חל האיסור הנאה על האתרוג וא"כ זה דומה להפלגה בספינה בער"ש שמותר, ונרות חנוכה דומה לאתרוג, שהאיסור חל על הנרות רק אחרי שמדליקם, וא"כ מותר להדליקם אע"פ שאח"כ יהיה מוכרח ליהנות מאורם.

להאמור יש לבאר דברי המג"א הנ"ל, שמכיון שאין לו אלא נר אחד, ואם לא ידליקו גם לני"ח יבטל לו המצוה, לכך יש לו להדליקו לני"ח, על אף שאח"כ ישתמש בו ויעבור על איסור הנאה, ובדעת הרשב"א והגר"א צ"ל שמותר רק כשיש היתר דפקו"י, משא"כ באין לו אלא נר אחד בזה אומרים שלא ידליק וכך לא יעבור על איסור הנאה, ולהניי דפליגי אדברי בעה"מ ואסרי להפליג בספינה מע"ש כשיודע שיחלל שבת, לכאורה מוכח כהרשב"א, אך יש לדחות דהנאה מני"ח המונח על שולחנו חשיבא טפי כמידי דממילא, וצ"ע.

ב. והנה במג"א הנ"ל מבואר שדוקא בזמן הגמרא שהדליקו בחוץ נאמר דינא דגמ' דנר ביתו ונר חנוכה נר ביתו קדים, וא"א להדליק נר אחד על שולחנו לצאת חובת שניהם, משא"כ כשזה זמן סכנה ומדליק על שולחנו, שפיר מקיים בנר אחד שני המצוות.

וקשה שגם בזמן הגמ', מכיון שאין לו אלא נר אחד, יחשב כאופן דא"א בענין אחר וידליק על שולחנו, וכמו בזמן הסכנה. וע"כ סברת המג"א שרק בשעת הסכנה מהני להדליק בפנים, אבל כשאינו זמן סכנה לא מהני אפילו בדיעבד. ולכאורה יש להוכיח כך, מדאמרינן בגמ' שבת כ"ב ב' בהדליקה בפנים והניחה בחוץ לא יצא, והטעם, למ"ד הנחה עושה מצוה משום דהרואה אומר לצרכו אדלקה, ולמ"ד הדלקה עושה מצוה משום דהדלקה במקומה בעינן, ואם נימא דיצא בדיעבד בפנים, אמאי לא יצא בהדליקה בפנים והניחה בחוץ, ומ"ש ממי שמטלטל מחדר לחדר לאחר ההדלקה.

אמנם בדעת הרשב"א והגר"א הנ"ל מבואר שהטעם שא"א להדליק נר אחד בפנים הוא רק משום דמשתמש בנרות האסורים בהנאה, ומשמע שבלא"ה היה מותר להדליק על שולחנו, וקשה הרי מוכח מהגמ' שבפנים לא מהני אפילו בדיעבד. וי"ל דסברי דנהי דבפנים לא מהני אפילו בדיעבד, מ"מ זהו רק מחמת שאפשר בחוץ, אבל בא"א בחוץ שפיר מהני בפנים, והיינו דאין הפשט דבשעת הסכנה תקנו שידליק בפנים, אלא דמתחלה תקנו שבאופן שא"א בחוץ הוי שעת הסכנה, [וזהו דוחק, דאם חזינן דמהני בא"א א"כ י"ל דגם באפשר יועיל בדיעבד], ולכאורה יש להוכיח כדרך זו מהריטב"א הנדמ"ח שכתב דביש רוח ידליק בתוך הבית אע"פ שאינו זמן סכנה.

נמצא דנחלקו המג"א עם הרשב"א והגר"א אם בדיעבד מהני בביתו אף שלא בשעת הסכנה, דדעת המג"א דלא מהני, ודעת הגר"א והרשב"א דמהני, ואולי דעת הרשב"א והגר"א רק בא"א וכנ"ל.

ג. והנה הגאון ר' ברוך פרנקל בהגהותיו לשי"ע סי' תרע"ח פי' דברי המג"א שם שכתב דבאין לו אלא נר אחד מדליק על שולחנו ויוצא יד"ח ני"ח ונר שבת, דהוא רק למנהיגו שתמיד מדליק בפנים, אבל בזמן הגמ' שהמנהג היה להדליק בחוץ אז אסור, דחשיבא עושה מעשה כדי ליהנות. שהרי כל הסיבה שמדליק בפנים הוא רק ע"מ להנות, הלכך א"א לומר שנהנה בע"כ. ולפי"ז י"ל דליכא פלוגתא בין הרשב"א והגר"א למג"א, שהמג"א איירי רק כשממילא מדליק בפנים, משא"כ הרשב"א והגר"א איירי בזמנים שהיה דרכם להדליק בחוץ, ומש"ה אסור להדליק בפנים כדי ליהנות.

והנה יש סתירה בדברי המג"א, שבסימן תרע"ג כותב בדברי הרשב"א והגר"א שא"א להדליק נר אחד בפנים שהרי יש איסור הנאה, ובסימן תרע"ח כותב דבזמן הסכנה מותר, ומשמע שבזמן הגמ' אסור רק בגלל שמקום ההדלקה הוא בחוץ, ובלבושי שרד בסי' תרע"ח כתב דדבריו בסי' תרע"ג עיקר, ומש"כ בסי' תרע"ז זהו רק בדרך אפשר, [אך תיקשי דהבה"ל סי' תרע"א אייתי לדברי המג"א בסי' תרע"ח]. וע"ע במחצה"ש סי' תרע"ג.

ובהג' הגר"ב י"ב י"ב דבסי' תרע"ח איירי בזמן הסכנה שמדליקין בפנים, משא"כ בסי' תרע"ג איירי כשהדליקו בחוץ, ובכה"ג אה"נ אסור להדליק בפנים דנחשב שעושה מעשה ליהנות.

ד. והנה בגמ' כ"ב א' מבואר שהאיסור ליהנות מני"ח הוא כמו האיסור ליהנות מנוי סוכה וילפינן ל' מכיסוי הדם שלא יכסה עם הרגל כדי שלא יהיו מצוות בזויות עליו, ובנוי סוכה מבואר דאי מתנה שאינו בודל מהם כל ביה"ש לא חל האיסור, אבל בני"ח אינו מועיל לעשות תנאי, דאליה למה כתב הרשב"א שא"א להדליק נר אחד לשניהם מפני שאסור ליהנות מני"ח,

והרי יכול להדליק נר אחד ולעשות תנאי שלא יחול האיסור הנאה, ואע"כ לא מהני תנאי, וצ"ב למה. [ולדברי הר"ן ט"א מדפי הר"ף, שגדר האיסור הנאה הוא שמכיון שתקנוה ע"י נס שנעשה במנורה עשאוה כמנורה שאין משתמשין בה כלל, איש, דלפי"ז גדר האיסור הנאה אינו כמו בנוי סוכה אלא דין חדש, ופשוט שלא יועיל תנאי].

עניני תדיר הנוגעים לחנוכה

יז א. יליע במי שצריך לברך אשר יצר והגיע הזמן להדליק נ"ח, מה יעשה תחלה, האם יברך אשר יצר או ידליק נ"ח, ואע"ג דודאי יש להסמיק אשר יצר כל מה דאפשר, מ"מ אם יש דיני קדימה, בפשוטו יש לך למיזל בתר דיני הקדימה. וקיי"ל במ"ב סי' ז' סק"ב דאשר יצר קודם לבוא נפשות, דאשר יצר נחשב תדיר, וא"כ לכאורה ה"ה בני"ד יקדים אשר יצר לנ"ח, אך אמרין בגמ' שבת כ"ג ב' דנר חנוכה וקידוש היום, אע"ג דקדוש היום תדיר, מ"מ יקנה לנר חנוכה מפאת דפרסומי ניסא עדיף מתדיר, וא"כ בני"ד יקדים נ"ח, אך אפשר לומר דהתם איירין לענין אחד שאין לו כסף אלא בשביל אחד מהם, בזה אמרין דנ"ח עדיף, אך הכא שאני דיכול לקיים שניהם רק הנידון איזה מהם קודם. ובתוס' שם בד"ה הדר, דנו אמאי מקדימים בקריאת התורה קריאה דר"ח לקריאה דחנוכה, הרי פרסומי ניסא דחנוכה עדיף מר"ח שהוא תדיר, ותימצו ג' תירוצים, חדא, דכיון דמצוי למיעבד תרוייהו תדיר קודם, ולכאורה לתירוץ זה רואים דשאני דיני קדימה שתדיר עדיף מפרסומי ניסא. עוד תירצו תוס' דבקריאת התורה דהנשיאים אינו כ"כ פרסומי ניסא, ועוד ת"י דמקדימין ר"ח כדי שתהא חנוכה באחרונה וממילא יוכל להפטיר בהפטר דחנוכה, ולכאורה לשני התירוצים האלו, פרסומי ניסא עדיף מתדיר גם לענין דיני קדימה. ולפי"ז הנידון אם להקדים נ"ח או אשר יצר תלוי בתירוצים בתוס'.

ב. ולענין הלכה מבואר בשו"ע תרפ"א סי"ב דנ"ח קודם להבדלה, והגרי"א מביא שני טעמים לכך, טעם א' דפרסומי ניסא עדיף, ועוד שלא יהא השבת כמשאוי עליו, כ"כ המ"ב בסק"ב, חזין דפרסומי ניסא עדיף מתדיר וכשני התירוצים האחרונים של תוס'.

אמנם הטי"ז וסייעתו חולקים על השו"ע וסוברים דהבדלה קודם משום תדיר, ומוכח מדבריהם כתירוץ הראשון דתוס', שלענין קדימה תדיר קודם.

ג. ולדעת השו"ע דנ"ח קודם להבדלה, צ"ב הא יש פוסקים שהבדלה דאורייתא, [וי"ל דיצא יד"ח באתה חוננתנו, ואף בשכח הא צריך לומר ברוך המבדיל כדי להדליק, אך תליא אם אמרין דיצא בתפילה חובת קידוש מפאת דמצוות צריכות כוונה]. ובשלמא להשאגת אריה דסי"ל דליכא דין קדימה לדאורייתא לפני דרבנן, ניחא, אבל לצל"ח שחולק על השאג"א קשיא, וצ"ל דנ"ח שהוא פרסומי ניסא אף שהוא דרבנן מ"מ עדיף מתדיר על אף שהוא דאורייתא.

ד. ולדעת הטי"ז וסייעתו דהבדלה קודם לנ"ח, צ"ב למה מקדים את ברכת מעין שלש דכוס של הבדלה, הרי השאג"א כותב שבור"י אינו נחשב תדיר אלא מצוי, מכיון שאין הכרח שיתחייב בבור"י, וא"כ לכאורה ה"ה ברכת מעין שלוש הוא רק מצוי, ולמה מקדימו לנ"ח.

וי"ל דמעין שלש דהבדלה תדיר, וכמש"כ השאג"א לענין ברכה מ"ז דשבת, דהוי תדיר מחמת שחייב לאכול, אך הדבר צ"ע דהא סגי ברוב כוס, וי"ל דאזלינן בתר הרגילות ששותה כוס שלימה.

שכח על הניסים

יח בסי' תרפ"ב סעי' א' איתא דאם לא אמר על הניסים אין מחזירין אותו, ומ"מ מצאנו שני אופנים שכן מחזירין אותו.

א. בשו"ע סי' ק"ח סעי' י' איתא שאם טעה ולא התפלל מנחה בשבת מתפלל במוצאי שבת שתים של חול, ואומר אתה חוננתנו בשמו"ע הראשון שהוא המעריב, ואינו אומר בשמו"ע השני שהוא התשלומין, ואם לא אמרו בשמו"ע הראשון אלא בשני, שניה עלתה לו ראשונה לא עלתה לו, וביאר במ"ב סי"ק כ"ט, שטעם הדין הוא, דכיון שצריך להקדים החובה לתשלומין, א"כ כשאומר אתה חוננתנו רק בשני גילה דעתו שהשני הוא החובה והראשון הוא התשלומין, ודינא הוא דהמתפלל תשלומין לפני החובה לא עלתה לו, ומשי"ה חוזר ומתפלל תפלת תשלומין.

וא"כ לפי"ז אם שכח מנחה בערב חנוכה, דדינו להתפלל ערבית שנים, ובמעריב בליל חנוכה אמר על הניסים בשמו"ע השני ולא בראשון, הרי"ז גילה דעתו שהשני הוא החובה והראשון הוא התשלומין, ולכך חוזר ומתפלל לתשלומין.

ב. בשו"ע סי' ק"ד סעי' ה' איתא שאם הפסיק באמצע שמו"ע כדי לגמור את כולה חוזר לתחילת שמו"ע, ובסעי' ו' איתא דהא דאמרין שהה כדי לגמור את כולה בקורא משערינן דהיינו דמשערינן ענין שההיה לפי הקורא ולא לפי רוב בני אדם, בין להקל כגון שמתפלל לאט, ובין להחמיר כגון שמתפלל מהר [ע"י שו"ע סי' ס"ה סעי' א' ובמ"ב שם סי' ק"ז].

ולפי"ז באופן ששכח על הניסים, ואח"כ שהה בשמו"ע כדי לגמור את כל השמו"ע בלי על הניסים, צריך לחזור לראש, וזה רק בגלל ששכח על הניסים, שאם היה אומר על הניסים א"כ לא היה נחשב הפסק כדי לגמור כולה.

והדליקו נרות בחצרות קדש

יט) צריך ביאור מה שאומרים בעל הניסים והדליקו נרות בחצרות קדש, ובשו"ת תשובה מאהבה סי' רפ"ח על סי' תרע"ה מבאר שהדליקו בחצר להראות לכולם שמצאו את פך השמן ובכך לפרסם הנס, וברמב"ם הלכות ביאת מקדש ט"ז מבואר שאפשר להדליק המנורה בחצר ואח"כ להכניסו לביהמ"ק, והחת"ס מוסיף שהיה נס מיוחד שלא נכבה המנורה מהרות.

והמנחת חינוך בפרשת תצוה מעיר שהרי הדלקה עושה מצוה וא"כ היאך אפשר להדליקו במקום פטור, ומיישב החזו"א במנחות ל' ח' דהדלקת המנורה בביהמ"ק אינו מצוה במעשה ההדלקה אלא רק שיהא דלוק, [ועי' דבר אברהם ח"ג א' ד']. וצ"ב היאך באמת מדליקים המנורה מחוץ לביהמ"ק, הרי מבטל בכל רגע המצוות עשה, דהא קיום מצוות המנורה הוא רק שדלוק בתוך הביהמ"ק, וע"כ אם מדליקים בחוץ צריך להדליק לפני זמן החיוב, דבזמן החיוב יש לו להיות בפנים. ולפי"ז נלמד עוד ישוב לקושיית הבית יוסף, שמכיון שהדליקו בחצר היו צריכים להדליק מבע"י, ולכך היו צריכים יותר שמן משיעור של יום אחד.

נרות חנוכה בשבת לדעת בית שמאי

כ) הקשו השואל ומשיב וכן בהדרת מרדכי להג"ר מרדכי גאב"ד סלאנים סי' ב', לבית שמאי שסוברים שיש דין שהכלים שלו ישבתו בשבת, ומבואר בגמ' שבת י"ח ב' שלשיטתם ההיתר להשאיר נר דלוק בשבת הוא רק באופן שמפקיר הנר, וא"כ היאך מדליקים נרות חנוכה בע"ש שידלקו בשבת, הרי הנר שלו אינו שובת בשבת, ואין לומר שיפקירוהו שהרי מבואר בר"ן (פסחים ד' א' בדפי הר"ף ד"ה ומיהו) דבנרות חנוכה בעינן לכס.

א. בהדרת מרדכי תירץ דהוה מקלקל כיון דאסור ליהנות לאורה, ובישועות יעקב סי' של"א מבואר דתיקון דמצוה אינו נחשב תיקון, ואף אם הוה תיקון, זהו רק במצוה דאורייתא ולא במצוה דרבנן. [ויל"ע שבגמ' שבת ק"ה ב' מבואר שהקורע על מתו חייב משום התיקון של המצוה, אע"פ שהוא רק מצוה דרבנן].

ב. ובשואל ומשיב תירץ דהו"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה שהרי כבתה אין זקוק לה, ולא איכפת לן שיכבה, ונימא שבי"ש סוברים כר"ש שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור.

וילה"ק על שני התירוצים הנ"ל, שהרי יש מחלוקת אמוראים בגמ' דף כ"א אם אסור להשתמש לאורה ואם כבתה זקוק לה, ולמה לא פשטין מבית שמאי, ויש ליישב דנימא כאחד משני התירוצים הנ"ל, וא"כ זיל הכא קא מדחי לה וזיל הכא קא מדחי לה, אך עדיין תיקשי למ"ד שכבתה זקוק לה ואסור להשתמש לאורה, וי"ל שיפרש שטעמא דבית שמאי אינו משום שביתת כלים, [ועי' תוס' שבת י"ח א' ד"ה ולימא].

ועוד יש לעיין דמש"כ הר"ן דבעינן לכס, דהוקשה לר"ן אמאי בנר חנוכה מברכינן להדליק, ובשחיטה ופדיון הבן מברכינן על, ותירץ דכל דאיתיה בשליחות אמרינן על, משא"כ בליתא בשליחות אמרינן בל', שזה מורה שהציווי על הפעולה, ובנר חנוכה אע"ג דאשכחן שליחות, מ"מ זה דוקא בשמן של המשלח.

וקשה שגם בנר שבת מברכינן להדליק, ומהני דוקא בשמן של המשלח, וא"כ לר"ן בעינן לכס בנר שבת, ותיקשי מכל נר שבת איך אפשר שיהא דלוק בשבת לבית שמאי, הא חייב להפקירו, ובהו"א לת"ר דהו"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה שהרי בנרות שבת אם כבתה זקוק לה, וכמו"כ א"א לומר דהו"ל מקלקל שאדרבה הרי מדליק ע"מ ליהנות לאורו, וצ"ת.

ג. עוד כתב בהדרת מרדכי דהקושיא ליתא, דלא קאמר הר"ן אלא במדליק עבור חבירו, דאז צריך שהשמן יהא מחבירו, ורק בכה"ג אפשר להדליק לצורך השני, אבל כשמדליק בעצמו לא קאיירי ובהו"א אכן לא בעינן לכס, וכן מוכח ממה שלא מצאנו שאשה שמדליקה נרות חנוכה צריכה לעשות קנין בשמן, וכמו"כ במהדרין שמדליקין נר לכל אחד מבני הבית לא מצאנו שיקפידו להגביה השמן לזכות בו, ולפי"ז ג"כ לק"מ מנרות שבת שהרי איירי כשמדליק בעצמו.

תירוצי האוסטורובצה לקושיית הב"י

כא) הק' הב"י סי' תר"ע דכיון שהשמן הספיק ליום אחד א"כ הנס היה רק ז' ימים ולמה עבדינן ח' ימים, ות"י בזה ג' תירוצים.

והנה בס' אור תורה להגאון מאוסטורובצה פ' מקץ, אייתי לת"י קמא דהב"י דחילקו לשמונה חלקים, והעיר א"כ אמאי הזמין הקב"ה שימצאו בפך ללילה אחד, [ובפשוטו הכי הו"ל הפכים ליום אחד מיהת], עוד כ' שם דיש להקשות בכל ת"י הב"י, דכיון דאם ידלק כולו במקצת הלילה לאו כלום הוא, א"כ בשבת הא אם השמינית לא תספיק לכל הלילה, יש כאן חילול שבת, [והיינו דנקט כקו' הפר"ח דאם אינו דולק כל הלילה אין מצוה כלל, אך אם יהא נס, יש מצוה], ובשלמא בימות החול, אין כאן עבירה אם יניחוהו במנורה כיון שאין להם יותר, אבל בשבת אם לא ידלק יש חילול שבת, וכי תימא דחזינו בלילה הראשון דדלק שמינית, א"כ שפיר דמי, זה אינו, דנס חנוכה היה בשנת ג' אלפים תרכ"ב, ובהאי שתא ה"ל מולד תשרי בשבת וא"כ ר"ה בשבת, וא"כ כ"ה כסלו נמי בשבת, דיום ראשון של חנוכה הוא ביום של ר"ה היכא דחד חסר וחד מלא, וא"כ תיקשי היאך

הדליקו בלילה (דבעו"י עוד הי' טמאים דהיו טבוי"ל), אך י"ל דכיון שמצאו פך שמן שמספיק ליום, הלכך שפיר דמי, דאם יראו שהשמינית אינה נכלית אלא רק חלק ממנה, הא שפיר דמי, ואם יראו שנגמרת מיד ימזגו המותר, (צ"ל לפי"ז דדין תן לה כמדתה אינו בקידוש השמן אלא בעינן שידלק כל הלילה, וצ"ע), והלכך הוצרכו למצוא פך של יום אחד, [והעירוני הא כיון דלא הדליק מבעו"י אלא רק בצאת הכוכבים, דאלי"כ אכתי טבוי"ל הוי, ואי"כ לגיסא דביהש"מ לילה אין כאן כמדתה, והוא קושיא גדולה, ואולי ס"ל כשי' הגר"א סי' רס"ג והערב שמש עם השקיעה, ויכלו להדליק מיד לאחר השקיעה, ואכתי צ"ע דהכנסת השמן למנורה וההדלקה אי אפשר מיד עם השקיעה].

והנה הקשו על דברי האור תורה, דאיך יתכן לומר שהניחו רק שמינית ואם לא ידלק יוסיפו, הרי במנחות ס"ד אמרינן דאם יש חולה שיש לו סכנה, וצריך לרפואתו ב' גרוגרות, ויכול בקצירה אחת לקצור ג' גרוגרות, או שתי גרוגרות נפרדות בשתי קצירות, יעשה הפעולה האחת אע"פ שמרבה בשיעורים, חזינן, דדבר שאפשר בפעולה אחת, אין לעשות בשנים, ואי"כ היאך הניחו רק שמינית, שאם לא יתמלא ימשיכו ליתן, הא זה ב' פעולות של הבערה, ויכלו לעשות בפעולה אחת, והיאך שרינן (ואולי עבודה בשבת דהותרה לא קפדינן וצ"ע במנחות שם).

א. אמנם יל"ע, היאך הדין כשיש ספק אם יספיק לחולה גרוגרת אחת או אולי יצטרך שנים, מה לעשות, האם לקצוץ בפ"א שנים, ואז אם יתברר שהי' צריך רק אחת, יש כאן עבירה של רבוי בשיעורים, או דנימא שיקצור רק אחד, ואם יתברר שצריך שנים, יעשה פעולה שני.

והנה, אם נימא דיקח רק אחת שמא יספיק, תתישב הקושיא הנ"ל, דהכא נמי מוטב שישפוך רק שמינית, שמא יספיק, ויעבור איסור שבת (דהותרה) רק בשמינית על אף שאם לא יספיק יצטרך להוסיף ויעבור אהבערה, מאשר ישפוך הכל ואז יעבור בודאי על הכל.

[כ"ז היינו לתי' קמא דהב"י דשפכו שמינית, אבל באמת הרי בתי' ב' ברא"ש מבואר דשפכו הכל, ואם יספיק בשמינית ידלק רק שמינית, ואי"כ היו יכולים לעשות כן, דבכה"ג לא היה עובר כ"א בשמינית, ואולי נקטו בתי' הראשון דלא רצו לשפוך הכל דמ"מ למחר ימשיך לדלוק, וס"ל דאין מצוה ביום].

ב. ברם לכאורה יש לדון דאין הדין כן, ולכתחילה מוטב שיקצור בב"א שנים, דהא חזינן במנחות שם דמוטב לקצור ג' גרוגרות מאשר גרוגרת וגרוגרת, וחזינן דריבוי פעולות חמירא מרובי בשיעורים, ואי"כ לענין ספיקות, כד דינינן אם להוסיף בשיעור דיש כאן ספק עבירה דרובי בשיעורים או לא להוסיף, ואז יהא ספק עבירה של רבוי בפעולות, יש להעדיף ספק רבוי בשיעורים, ואי"כ הדרא הקוי הנ"ל לדוכתא.

ג. אך י"ל דאינו כן, ויקח רק גרוגרת אחת, דהתם בגמ' מנחות יש קמן ב' דרכים ובה אמרינן דריבוי בשיעורים זהו עבירה קלה יותר, אבל הכא מספקינן אם יצטרך כלל לעוד גרוגרת, ואי"כ בעינן ע"י ספק עבירה קלה למנוע חשש שמא יצטרך למיעבד ספק עבירה חמורה, ומנא לן דשרי, וכגון מי שמסופק אם יצטרך לחלל שבת, אם שרי ל"י השתא לאכול ספק נבילה למנוע החילול, כיון דאולי לא יחלל כלל, וכן נמי לענין ביטול, דאינו יודע כמה החולה יצטרך, אם אמרינן שיבשל עכשיו הכל בב"א, או שימתין, ואם יצטרך עוד יוסיף לבשל, ואם נימא בספיקן שיעשה רק השיעור הקטן, אי"כ ניחא דברי האור תורה, [אך העירו דאף לפי"ז תיקשי דברי האור תורה, דכ"ז בספיקא, אבל אם היה שבת בלילה הראשון י"ל דמתחילה אינו ספק כלל שיהא נס והיכי שרינן לכתחילה לעשות ב' פעולות, ועי'].

ד. אמנם מסברא הי' נראה יותר דיעשה הספק רבוי בשיעורים טפי מהספק של רבוי בפעולות, כיון דקיל טפי, וכן שיאכל הספק נבילה, למנוע בזה שמא יצטרך לחלל שבת, אבל צ"ב מדינא דגמ' שבת ס"ט דההולך במדבר, ואינו יודע מתי שבת דאמרינן דיעשה מלאכה כל יום, והנה בזה יש ודאי מלאכה באחד מן הימים, ולמה לא יעשה הכל ביום אחד דזה רק ספק, אלא דאסרינן לעשות הכל ביום אחד דילמא הוי שבת וקא עביד לצורך מחר ולא חשיבא היום פיקו"נ, ואי"כ היכא דספק דלא יצטרך כלל הא עדיפא מספק שמא לצורך חול ואי"כ יש לאסור, וצ"ת.

עוד בקושיית הב"י

כב) בדברי הר"ן ט' ב' בדפי הרי"ף מצאנו ישוב לקושיית הב"י, דהא דעבדינן חנוכה ח' ימים היינו משום דהשמן היה במרחק ד' ימים והוצרכו ח' ימים להליכה ולחזרה.

וקי' דהא בשבת אי"א ללכת חוץ לתחום ואי"כ בציר יום וליכא אלא ז'.

א. וי"ל דהלכו ע"י בורגנין

ב. עי"ל דהביאוהו ע"י עכו"ם והו"ל שבות דשבות במקום מצוה [ואכתי צ"ע למ"ד תחומין דאורייתא].

ברם הא תליא בפלוגתא דרבנן בתראי בסי' תרנ"ה אם שרינן שבות דשבות לצורך מצוה דמחר.

אבל באמת אי"א ליישב כן, דהקי' תוסי' שבת כ"א ב' ד"ה שהיה, מה הועיל הא דהיה בחותמו דכה"ג הא גזרו על עכו"ם

דליהו כזבים ומטמאים בהיסט, ותי' או דטרם היה גזירה או דידעי שלא הסיט, ובר"ן תי' רק התי' דידעי שלא הסיט ואי"כ

אי"א היה לשלוח ע"י עכו"ם דאי"כ יטמא השמן.

פרשת מקץ

בענין תפילת הדרך

כג) ויוסף אמר לאשר על ביתו קום רדוף אחרי האנשים (מ"ד ד')

ר' חיים ויטל בספרו על התורה כתב שהטעם שיוסף זירז את אשר על ביתו שירדוף אחרי אחיו ויאמר להם מדוע גנבו הגביע, היינו בכדי שלא יספיקו לומר תפילת הדרך.

ויש לפרש שאם אמרו תפילת הדרך אי"כ כבר התפללו על עצמם, ואולי לא יצליח יוסף לתפושם.

ועוד יש לפרש שאם כבר אמרו תפילת הדרך והוא יחזירם, נמצא שהיתה תפילת הדרך לבטלה, ואת זה רצה יוסף למנוע, וזירזו שילך עוד לפני שיאמרו תפילת הדרך.

ויש לעיין בעובדא דהגרי"ש כהנמן שנסע בדרך לירושלים, ובאמצע הדרך שמע שבאשדוד מוכרים קרקעות, וביקש מהנהג שיסע לאשדוד, ולכאוף גם בהאי גוונא נמצא שהיתה תפילת הדרך לבטלה, אך יתכן שהיה זה קודם תפלת הדרך, אולם עוד י"ל דאף שנסע לדרך אחרת, מ"מ אין התפילת הדרך לבטלה, ד"ל דדרך אינו כמו חפצא של פרי שאוכל, שהברכה חלה דוקא על פרי זה, אלא תפלת הדרך הוא על כל הדרכים, וא"כ נמצא שהתפלת הדרך תעלה גם על הנסיעה לאשדוד, ואין זה לבטלה.

ספק חיי שעה מול ודאי חיי עולם

כד) שלחה הנער אתי ונקומה ונלכה ונחיה ולא נמות (מ"ג ח')

פירש"י דנחי דאיכא ספק סכנה לבנימין מ"מ אם לא ישלחוהו ודאי ימותו, והנה אכן קי"ל כמבואר בירו' תרומות פ"ח דאם באו ואמרו לבני העיר או שימסרו אדם אחד או שיהרגו את כל בני העיר, ימותו כולם ולא ימסרו נפש אחת מישראל והיינו מפאת דהכא קא עביד בקום ועשה וכאן בשב ואל תעשה, ולכאוף יהיה מכאן סמך למש"כ בחזו"א יו"ד סי' ס"ט דברואה חץ המעותד להרוג כמה אנשים שרי ל"י להטותו הצידה אע"ג דבזה יהרג אדם, ולא דמי להאי דינא דהירו' שם, מפאת דהתם ההצלה ע"י ההריגה, משא"כ בחץ ההצלה היא ע"י הטיית החץ אלא דממילא נהרג, וה"נ עצם מה שבנימין הלך הוא ההצלה ולא שמא ימות בדרך.

אבל באמת דברי רש"י מתפרשים כפשוטם דהא מבואר בפוסקים דספק חיי עולם עדיפא על ודאי חיי שעה (וילפינן לה מד' מצורעים מלכים ז' ג' ד' שהלכו למחנה אשור אע"פ דהיה ספק סכנה) וא"כ ודאי דשרי למעבד פעולה בידים באדם שיש לו חיי שעה דלמא תגרום ספק חיי עולם, וה"נ דידיעין דכאן אם ישאר יהרג עם כולם וחייהם חיי שעה, הא שרי למוסרו באופן שיתכן שינצל.

נערך ע"פ דעת הכותב לע"נ רבינו אברהם בן ר' אליהו משה זללה"ה

לתגובות הארות והערות נא לשלוח לסוקולוב 17 כניסה א' דירה 7, פקס: 0737263949

לתרומות והנצחות וכן בעניני ההפצה נא לפנות לטל: 03-6169835 בין 9-10 בערב

הוצאות הדפים נתרמו ע"י כמה מהתלמידים המקורבים לרבינו ז"ל,

ויה"ר שזכות זו תעמוד להם להתברך בכל מילי דמייטב וימלא ה' כל משאלות לבם לטובה